

İŞ KAZASI VE MESLEK HASTALIĞI SİĞORTASINDA SÜREKLİ İŞ GÖREMEZLİK GELİRİ^(*)

(**) **Ali Said YAZICI**

(***) **Emrah ÇETİN**

ÖZ

İş kazaları ve meslek hastalıkları tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de hem ekonomik hem de sosyal açıdan birçok olumsuz neticeyi beraberinde getirmektedir. İş kazası ve meslek hastalığı sigortasında amaç, bireylerin karşılaşılabileceği mesleki risklere karşı ekonomik ve sosyal bir güvence sağlamaktır. Özellikle sigortalının meslekte kazanma gücünü belli bir oranda kaybetmesi neticesinde kendisine bağlanan sürekli iş göremezlik geliri veya sigortalının ölümü halinde geride kalan hak sahiplerine sağlanan yardımlar, ortaya çıkan sosyo-ekonomik kaybı gidermek adına oldukça önemlidir.

5510 sayılı Kanun'un 19. ve 20. maddelerinde sürekli iş göremezlik geliri düzenlenmiştir. Bu çalışmanın amacı, kısa vadeli sigorta kollarından iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından sağlanan sürekli iş göremezlik geliri konu-

sunu son mevzuat değişiklikleri, Yargıtay kararları ve doktrin görüşleri çerçevesinde ayrıntılı bir şekilde ele almaktır.

Anahtar Kelimeler: İş Kazası, Sürekli İş Göremezlik Geliri, Meslek Hastalığı

PERMANENT INCAPACITY INCOME IN OCCUPATIONAL ACCIDENT AND OCCUPATIONAL DISEASE INSURANCE

ABSTRACT

Occupational accidents and occupational diseases lead bad consequences in terms of economics and social for Turkey like other countries in the world. The aim of occupational accident and occupational disease insurance is to provide economic and social guarantee against the occupational risks which individuals may meet. In particular, it is important both provision of permanent incapac-

(*) **Makalenin Geliş Tarihi / 29.08.2018 - Makale Kabul Tarihi / 22.10.2018**

(**) **Arş. Gör. / Trabzon Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra-İflas Hukuku Anabilim Dalı,**
alisaidyazici@ktu.edu.tr

(***) **Arş. Gör. / Trabzon Üniversitesi, Hukuk Fakültesi İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı,**
ecetin@ktu.edu.tr

ity income as a result of the loss of the insured's earning capacity in profession in a certain rate and benefits provided to the surviving beneficiaries in the event of the death of the insured, in the name of compensate for socio-economic loss.

Permanent incapacity income is prescribed in the articles 19 and 20 of Act No. 5510. The aim of this study is to examine on the subject of permanent incapacity income from occupational accident and disease insurance in short-term insurance branches in the framework of recent legislative amendments, doctrine and jurisprudence of Supreme Court in detail.

Keywords: Occupational Accident, Permanent Incapacity Income, Occupational Disease.

GİRİŞ

Dünyada ulaştığı boyutlar ve nicelikleri açısından iş kazası ve meslek hastalığı sonucu yaşanan kayıplar inanılmaz boyutlara ulaşmıştır. Şöyle ki; ILO verilerine göre her 15 saniyede bir işçi işe bağlı iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Ayrıca işyerleri de her yıl dünya üzerinde 2.3 milyondan fazla insanın sadece iş kazaları ve işe bağlı hastalıkları nedeniyle öldüğünü iddia etmektedir (ILO, 2014:1).

İş kazası ve meslek hastalığı neticesinde ölüm olmama ihtima-

linde, hayatta kalan sigortalının hayatını nasıl idame ettireceği hususu ise konunun bir diğer önemli meselesidir. Ancak unutulmamalıdır ki, sosyal güvenliğin amacı da sosyal riskle karşılaşan sigortalılara ekonomik bir güvence sağlamaktır. Söz konusu ekonomik güvencelerden biri de, iş kazası veya meslek hastalığı neticesinde meslekte kazanma gücünü belirli oranda kaybeden sigortalıya yapılan sürekli iş göremezlik geliri ödemesidir.

İş kazası ve meslek hastalığı sigorta kolunda sürekli iş göremezlik gelirini konu alan çalışmamızın birinci bölümünde, iş kazası ve meslek hastalığı kavramı üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda iş kazası ve meslek hastalığı kavramları ile iş kazası ve meslek hastalığı kavramının taşıması gereken unsurları açıklanacaktır.

Çalışmada daha sonra sırasıyla; genel olarak sürekli iş göremezlik kavramı ve geliri, sigortalıya sürekli iş göremezlik geliri bağlama koşulları, sürekli iş göremezlik gelirin hesaplanması, sürekli iş göremezlik gelirin başlangıç tarihi ile diğer aylık ve gelirlerle birleştirilmesi, sürekli iş göremezlik gelirin artırılması, azaltılması veya hiç verilmemesi, sürekli iş göremezlik geliri almaktayken ölenlerin hak sahiplerine sağlanan yardımlar, ölüm geliri, evlenme ile cenaze ödeneğinin verilmesi ve

sürekli iş göremezlik gelirinin haczi konuları mevzuatta yapılan son değişiklikler ve Yargıtay kararlarını çerçevesinde değerlendirilerek sonlandırılmaktadır.

1. İŞ KAZASI VE MESLEK HASTALIĞI KAVRAMI

1.1. İş Kazası Kavramı

Genel anlamda kaza "Can ya da mal kaybına neden olan kötü olay" şeklinde tanımlanır. Hukuki açıdan kaza kavramı ise biri geniş diğeri dar olmak üzere iki anlamı bulunmaktadır. Geniş anlamda kaza, ani bir şekilde ve istenilmeyerek bir zararın doğumuna amil olan sebepler kompleksinin bütünüdür. Söz konusu kaza kavramına, vücut bütünlüğünün ihlâli ve ölüm dâhil bulunduğu gibi, eşyaya ilişkin zararlar da dâhildir. Dar anlamda kaza ise, insan vücudunun zarar görmesi, diğer bir ifadeyle ölüm veya vücut bütünlüğünün ihlâlidir ve genel olarak gören kişinin iradesi dışında, hariçten gelen ve fizyolojik bir arıza ile sonuçlanan durum olarak tarif edilerek sınırlandırılmıştır. İş kazaları bakımından önem taşıyan kaza kavramı ise dar anlamda kazadır (Olgaç, Tunçay ve Bulut, 2011: 59; Bulut, 2015: 158). Kaza tehlikesi kavramı ise, irade dışı olmasının yanında kaçınılmaz bir tehlikedir, ani bir tehlikedir ve dış darbe ile maddi hasara ve çalışma gücü kaybına

yol açan tehlikedir. (Yazgan, 2011: 57)

İngilizce'de "occupational-work accident" veya "employment-industrial accident", Almanca da ise "arbeitsunfall" olarak ifade edilen iş kazası ise, çalışırken meydana gelen bir tehlike, sosyal sigorta kapsamında değerlendirilen bir meslek riski, sigortalının işyerinde bulunduğu sırada meydana gelen ve işgücüne doğrudan doğruya zarar veren her olay ve nihayetinde çalışma ortamının veya çalışma ortamına bağlı faktörlerin neden olduğu bir sosyal risk olarak tanımlanmaktadır (Seyyar, 2005: 133).

ILO'ya göre ise iş kazası, "önceden planlanmamış, bilinmeyen ve kontrol altına alınamamış olan, etrafa zarar verebilecek nitelikteki olaydır." Dünya Sağlık Örgütü ise iş kazasını, "önceden planlanmamış kişisel yaralanmalara, maddi zarara ve üretimin durmasına sebep olan olay" şeklinde tanımlamaktadır (Yüksel, 2016: 122).

Öğretide ise Eren iş kazasını, "işçinin işverenin otoritesi altında bulunduğu bir sırada, onun için ifa ettiği işten veya iş dolayısıyla dış bir sebeple ve aniden meydana gelen bir olay sonucu uğramış olduğu kazadır." şeklinde tanımlamaktadır (Eren, 1977: 195).

Kanuni sistematiğimiz içerisinde ise iş kazası kavramına 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanu-

nu md. 3/1-g ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu md. 13'te yer verilmiştir. 6331 sayılı İSGK md. 3'e göre iş kazası, işyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen öze uğratan olaydır.⁽¹⁾ (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2014: 416). 5510 sayılı Kanun 13. maddeye göre ise iş kazası;

- a) Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,
- b) İşveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle sigortalı kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyorsa yürütmekte olduğu iş nedeniyle,
- c) Bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının, görevli olarak işyeri dışında başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,
- d) Bu kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki emziren kadın sigortalının, iş mevzuatı gereğince çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,
- e) Sigortalının, işverence sağ-

lanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş geliş sırasında meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen engelli hale getiren olaydır.

5510 sayılı Kanun md. 13'ü incelediğimizde, 506 sayılı eski Sosyal Sigortalar Kanunu md. 11 hükmü ile paralel olarak (Korkusuz ve Uğur, 2015: 87), iş kazasının tanımını vermekten ziyade, kazanın birtakım unsur ve koşullarını, yani hangi hal ve durumlarda bir kazanın iş kazası sayılıp sayılmayacağını yer ve zaman koşulu ile sınırlandırarak belirttiğini görmekteyiz.⁽²⁾ Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da bir kararında söz konusu durumu şöyle ifade etmiştir. "... İş kazası yasada tanımlanmamış; ancak bir kazanın hangi hal ve durumlarda iş kazası sayılacağı yer ve zaman koşullarıyla sınırlanarak belirtilmiştir." (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 415).

Yukarıda bahsettiğimiz açıklamalar çerçevesinde herhangi bir kazanın iş kazası olabilmesi gerekli unsurlar nelerdir?

Öncelikli olarak ifade etmek gerekir ki, zarar verici bir olayın iş kazası sayılabilmesi için, kazaya uğrayan kişi 5510 sayılı Kanun kapsamında sigortalı sayılmalıdır.

¹ İlgili tanımda sadece işyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen kazalar iş kazası olarak nitelendirildiği için, SSGSSK'nın iş kazasına ilişkin hükümlerine kıyasla İSGK'de iş kazası kavramının kapsamı daha dar tutulmuş ve bu durum iki kanun hükmü arasında çelişki ortaya çıkarmıştır.

² İş kazası konusunda 506/11. maddesi ile 5510/13. maddesi arasında, ihtiva ettiği konular arasında, bağımsız çalışanların da ilave edilmesi dışında ciddi bir fark bulunmamaktadır.

Dolayısıyla kişinin iş kazası dolayısıyla kanunun tanımış olduğu imkanlardan yararlanabilmesi için ilk şart sigortalı olma şartıdır. Bu açıdan 5510 sayılı Kanuna baktığımızda ilgili kanunun 4/1-a ve 4/1-b kapsamında olan sigortalıların yanı sıra, anılan Kanunun 5. maddesinin (a), (b), (c), (e), ve (g) bentleri kapsamında sigortalı olan kişilerin maruz kaldıkları zarar verici olaylar iş kazası sayılacaktır (Alper, 2013: 192).

İş kazasının tespitinde önemli bir diğer husus ise sigortalının bir kazaya uğraması ile birlikte, kazanın nerede ve hangi şartlarda meydana geldiğidir. Aslında bir olayın iş kazası olup olmadığını tespit eden asıl faktör, kaza unsurunun nerede ve hangi şartlarda gerçekleştiğidir. Bu noktada ise 5510 sayılı Kanunun 13. maddesine bakmak gerekecektir. Söz konusu madde de tahdidi olarak nelerin iş kazası kapsamına gireceği belirtilmiştir (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 420-429). Ayrıca yukarıda değinildiği üzere iş kazaları bakımından önem arz eden kaza türü, dar anlamda kazadır. Dar anlamda kazanın unsurları ise, zarar verici olayın dıştan gelen bir etkenden kaynaklanması, ani olması ve zarara yol açan olayın zarara uğrayan kişi tarafından istenilmemiş olmasıdır. Dolayısıyla iş kazası tespiti yapılabilmesi noktasında, dar anlamda kazanın unsurlarının

ve 5510 sayılı Kanunun 13. madde hükmünün birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Alper, 2013: 192; Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 420-421).

İş kazasının tespitinde önem arz eden bir diğer husus ise, sigortalının uğradığı kaza sonucu bedensel veya ruhsal olarak bir zarara maruz kalması gerekliliğidir. Ayrıca sigortalının uğramış olduğu zararın en azından sosyal sigorta yardımlarının Kurumca sağlanmasını gerektirecek nitelikte ve derecede olması yeterli olacaktır. Dolayısıyla söz konusu nitelikte olmayan önemsiz yara, sıyrık iş kazası olarak kabul edilmemektedir. Bununla birlikte, kazaya bağlı olarak ortaya çıkan zararın, olayın meydana geldiği an ortaya çıkması da şart değildir. Yani zararın sonradan ortaya çıkması olayın iş kazası niteliğini etkilememektedir (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 429).

İş kazasından bahsedebilmek için aranan son kriter ise, kaza ile sigortalının uğradığı zarar arasında uygun illiyet bağının varlığının gerekliliğidir. Ancak söz konusu illiyet bağının varlığının ispatı kolay olmamakla birlikte, her olay açısından da ayrı ayrı değerlendirilmelidir. İlliyet bağının belirlenmesinde genellikle başvuru ölçütü ise, sigortalının işverenin otoritesi altında bulunma ölçütüdür. Dolayısıyla kaza olayı işverenin emir ve talimatı altında iken gerçekleş-

mişse, meydana gelen kaza, iş kazası olarak kabul edilecektir. Ancak önemle belirtelim ki, işverenin otoritesi altında bulunma ölçütü, tek başına birçok olayın iş kazası olarak belirlenmesini kolaylaştırmakla birlikte, her olaya uygulanabilecek genel bir ölçüt değildir (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 430).

Nihayetinde iş kazalarına örnek olarak ise; sigortalının işyeri sınırları içinde koşarken düşüp yaralanması, sigortalının işyeri sınırlarında herhangi biri ile ettiği kavga neticesinde yaralanması, işyeri yemekhanesinde çıkan yangın sonucu yaralanmalar, dinlenme odasında dinlenirken sobadan zehirlenmesi, oto tamircisi olarak çalışan bir kişinin yedek parça almak için işyerinden ayrıldığı sırada meydana gelen olaylar verilebilir (Alper, 2013:196).

1.2. Meslek Hastalığı Kavramı

Meslek hastalığı kavramı sanayileşme sonrası ortaya çıkan bir kavramdır. Şöyle ki, sanayileşme süreci içinde bazı hastalıkların ortaya çıkmasında, çalışan işçilerin çalışma ortamının, yaptıkları işin ve bu işte kullanılan birtakım maddelerle teması ya da bu maddelere maruz kalmalarının ciddi bir rol oynadığı; hastalık ile iş ve maruziyet arasında bir illiyet bağının varlığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla sigortalının işi, çalışma yeri ve bi-

çimi, iş şartları ve iş ortamı, kullanılan girdilere maruziyet süresi gibi faktörler ile hastalık arasında herhangi bir illiyet bağı kurulmadığı takdirde, hastalığın meslek hastalığı olarak nitelendirilmesi de mümkün değildir (Arıcı, 2015: 317).

Meslek hastalığı kavramına 5510 sayılı Kanununun 14 üncü maddesinde yer verilmiştir. Anılan maddeye göre meslek hastalığı, sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal engellilik halleri olarak ifade edilmiştir.

Kanuni tanımdan hareketle herhangi bir hastalığın meslek hastalığı sayılabilmesi taşıması gerekli unsurların belirlenmesi ile mümkündür. Öncelikle bir kimse- nin SSGSSK'nın meslek hastalığı hükümlerinden yararlanabilmesi için ilgili kanun anlamında sigortalı olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Yani hastalığa maruz kalan kişi, SSGSSK md. 4/1-a, 4/1-b ve 5. maddesinin (a), (b), (c), (e), ve (g) bentleri kapsamında sigortalı olmalıdır (Alper, 2013: 200)

Herhangi bir hastalık açısından meslek hastalığı nitelendirilmesi yapılabilmesinin diğer bir koşulu ise, hastalık veya sakatlığın yürütülen işin neticesinde ortaya çıkmasıdır. Yani meslek hastalığı, iş kazasından farklı olarak tamamen

mesleki niteliği haiz ve tamamen sigortalının yaptığı iş ve çalıştığı işyeri ile ilgilidir (Tuncay ve Ekmekçi, 2015: 379)

Meslek hastalığı nitelendirilmesi yapılabilmesi için aranan unsurlardan bir diğeri de, hastalığın belirli bir zaman dilimi içinde meydana gelmesidir. Şöyle ki, iş kazaları aniden veya çok kısa zaman aralığı içinde meydana gelen bir olay neticesinde olmasına karşın, meslek hastalığı, yavaş yavaş ortaya çıkan sağlık bozulması olarak kendini göstermektedir. Ancak burada önem arz eden husus, hastalık veya sakatlığın işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple doğmuş olmasıdır (Tuncay ve Ekmekçi, 2015: 379-380).

Herhangi bir hastalığın meslek hastalığı olarak kabul edilebilmesinin bir diğer koşulu da, ilgili hastalığın, kurumca çıkarılan yönetmeliğe ekli meslek hastalığı listesinde ki hastalıklar arasında yer almasıdır. Ancak bu kural mutlak değildir. Şöyle ki yönetmelikte belirlenmemiş hastalıklar açısından meslek hastalığı bağlamında bir uyumsuzluğun varlığı halinde uyumsuzluğu Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulu neticelendirecektir. Yani ülkemizde meslek hastalıklarının tespiti noktasında karma (Tuncay ve Ekmekçi, 2015: 380-381) bir sistem uygulanmaktadır (Güzel, Okur, Caniklioğlu, 2015: 439-440). Bununla birlikte hasta-

lığın, meslek hastalığı olarak kabul edilebilmesi için listede adının yer alması da yeterli değildir. Ayrıca hastalığın işçinin hastalığa neden olan işte çalışmaya başlamasından itibaren belirli bir zaman geçmesinden sonra ortaya çıkması gerekecektir. Mesela Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespiti Yönetmeliği'ne göre "Pnömokonyozun" meslek hastalığı olarak kabul edilebilmesi için, sigortalının çalışma ortamında pnömokonyoz yapacak yoğunluk ve nitelikte toz bulunan yeraltı ve yerüstü işyerlerinde toplam olarak en az 3 yıl çalışmış olması şarttır. Meslek hastalığı işçinin işyerinden ayrılmasından sonra da ortaya çıkabilmektedir. Bu durumda yine ilgili yönetmelik hükümleri dikkate alınarak, sigortalının eski işinden fiilen ayrılmasıyla hastalığın meydana çıkması arasında geçen sürenin, yönetmelikte ilgili hastalık için belirtilmiş olan süreden daha uzun olmaması gerekmektedir (Tuncay ve Ekmekçi, 2015: 381; Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 321-322).

Yukarıdaki şartlardan başka, meslek hastalığına yakalanan sigortalının Kurum yardımlarından yararlanabilmesi için, maruz kaldığı rahatsızlığın meslek hastalığı olarak kabul edilmesi noktasında, hastalığını Kurum Sağlık Raporu ile belgelendirme zorunluluğu bulunmaktadır (Alper, 2013: 200;

Yüksel, 2016: 133). Ayrıca meslek hastalığının sigortalıda bedeni veya ruhsal bir rahatsızlığa yol açması da gerekmektedir. Bu rahatsızlığın geçici veya sürekli olmasının ise bir önemi bulunmamakla birlikte, kurumca yardım yapılmasını gerektirecek mahiyette olması yeterlidir (Tuncay ve Ekmekçi, 2015: 384; Alper, 2013: 200).

2. İŞ KAZASI VE MESLEK HASTALIĞI SİGORTA KOLLARINDA SÜREKLİ İŞ GÖREMEZLİK GELİRİ

2.1. Genel Olarak

Sosyal güvenlik sistemlerinin temel amacı, sosyal riskle karşılaşan sigortalılara ekonomik bir güvence sağlamaktır (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015:446). Şöyle ki, sigortalılar geçirmiş oldukları iş kazaları veya meslek hastalıkları neticesinde, hem oldukça yüksek miktarda gider artışıyla karşı karşıya kalırken hem de gelir kaybına uğramaktadırlar. Bu bağlamda ise kanun koyucu tarafından, sigortalıların uğramış oldukları iş kazaları veya meslek hastalığı neticesinde vuku bulan gider artışları ve gelir kayıplarını en aza indirebilmek noktasında 5510 sayılı Kanununun 16. maddesinin birinci fıkrası ile iş kazası veya meslek hastalığı halinde sigortalıya sağlanacak parasal yardımlar ihdas edilmiştir. Söz konusu hükümde yer alan parasal

yardımlardan biri de sürekli iş göremezlik geliridir. Sürekli iş göremezlik geliri, sigortalının iş kazası veya meslek hastalığı sonucu çalışma gücünde meydana gelen kayıp nedeniyle ortaya çıkacak gelir kaybını en aza indirmek amacıyla, iş kazası ve meslek hastalığı ile hastalık ve analık sigortası tarafından ödenen parasal bir yardımdır (İyiyaydın, 2011: 86).

İş göremezlik kavramı, iş kazası ve meslek hastalığı veya herhangi bir kaza ya da sakatlık nedeniyle sigortalının çalışmasına engel olan beden ve ruh sağlığı bozukluklarıdır (Tunçomağ, 1990: 271; Mutlay, 2014: 268). Çalışmaya engel olan durumun süreklilik arz etmesi durumunda ise sürekli iş göremezlik⁽³⁾ söz konusu olmaktadır. Sürekli iş göremezlik halinde yapılacak olan parasal yardım ise, sürekli iş göremezlik geliridir (Çenberci, 1977: 233).

Sürekli iş göremezlik gelirin 5510 sayılı Kanununun 19. maddesinde yer verilmiştir. Anılan madde ile sürekli iş göremezlik gelirin 5510 sayılı Kanununun 19. maddesinde yer verilmiştir. Anılan madde ile sürekli iş göremezlik gelirin hak kazanma, sürekli iş göremez-

³ Uygulamada sürekli iş göremezlik kavramı ile malullük kavramı sık karıştırılan kavram ikilisinden biridir. Oysa malullük sigortası SSGSSK md. 26 ve ardından gelen maddelerde düzenlenmiştir. Dolayısıyla malullük kavramı malullük sigortasının söz konusu olduğu durumlarda kullanılmalıdır. Mesela iş kazası veya meslek hastalığı neticesinde sigortalı %15 malül kalmış demek yanlış bir ifadedir. Doğru olan ifade ise, %15 sürekli iş göremez duruma düşmüştür veya meslekten kazanma güç kaybına uğramıştır olacaktır. Bkz. Aslanköylü, Sosyal Sigortalar Kanunu Yorumu ve İlgili Kanunlar, C. I, Yetkin Yayınları, Ankara 2004, s. 491. Aynı yönde bkz. Çenberci, s. 232

lik geliri alan sigortalının yeniden tedavi ettirilmesi, kısmi veya tam sürekli iş göremezlik gelirinin nasıl hesaplanacağı, kendi adına ve hesabına çalışan sigortalılara gelir bağlama koşulları, başkasının bakımına muhtaç olanlara bağlanacak gelirin miktarı, sürekli iş göremezlik gelirinin başlangıcı ve sonu, sigortalının yeniden iş kazasına uğraması halinde gelir bağlama koşulları hüküm altına alınmıştır (Ruhi, 2018: 52).

2.2. Sürekli İş Göremezlik Geliri Bağlama Koşulları

2.2.1. Sigortalı Olmak

Sürekli iş göremezlik gelirinin bağlanmasının öncelikli koşulu, bireyin sigortalı niteliğine sahip olmasıdır. Kimlerin sigortalı sayılacağı 5510 sayılı Kanun'un 4. maddesinde, sadece iş kazası ve meslek hastalığına tabi olanlar ise 5. maddesinde düzenlenmiştir (Aslanköylü, 2013: 918). Dolayısıyla md. 4/1-a ve md. 4/1-b kapsamındaki sigortalılar için sürekli iş göremezlik hali ve buna bağlı olarak da gelirin bağlanması mümkündür.

1479 sayılı Kanun döneminde ise bağımsız çalışanlar için sürekli iş göremezlik geliri kabul edilmemişti. Sadece md. 29 bağlamında çalışma gücünün üçte ikisinin kaybedilmesi halinde ve birtakım şartların da varlığı ile birlikte ma-

lullük aylığının bağlanabileceği öngörülmüştü. Ancak yürürlükteki düzenleme ile söz konusu haksız ayırım da ortadan kaldırılmış olmaktadır (Mutlay, 2014: 269).

2.2.2. İş Kazası veya Meslek Hastalığına Uğramak

Sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanmanın ikinci koşulu, sigortalının sürekli iş göremezliğine neden olan olayın, iş kazası veya meslek hastalığı niteliğini haiz olmasıdır. Yani sürekli iş göremezlik geliri, iş kazalarıyla meslek hastalıklarına özgü bir sosyal sigorta yardım türüdür.⁽⁴⁾ Dolayısıyla diğer sosyal sigorta olaylarının vuku bulması halinde, sigortalı sürekli iş göremezlik gelirinden faydalanmamaktadır (Çenberci, 1977: 234; Aslanköylü, 2013: 492).

Sigortalıya iş göremezlik geliri bağlanması açısından sigortalının salt iş kazası veya meslek hastalığına tutulması da yeterli değildir. Önemle belirtmek gerekir ki, sigortalının yaşadığı iş kazası veya meslek hastalığı ile sigortalıdaki ruhsal ve bedensel arıza arasında uygun illiyet bağının varlığı da gereklidir. Dolayısıyla sigortalıdaki arıza ile sigortalının uğramış

⁴ "... Somut olayda, iş kazası olduğu iddia olunan olayın Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilmediği anlaşılmaktadır. Kurumca sigortalıya "gelir" bağlanabilmesi için öncelikle zararlandırıcı olayın iş kazası niteliğince olup olmadığının tespiti ön sorundur. Yarg. 21. HD., 20/06/2011.E.2010/11498K.2011/5876. www.kazanci.com Erişim: 20/04/2018

olduğu iş kazası veya yakalandığı meslek hastalığı arasında nedensellik ilişkisi mevcut değilse, sigortalı yine iş göremezlik gelirine hak kazanamayacaktır (Çenberci, 1977: 234; Aslanköylü, 2013: 492).

2.2.3. Meslekte Kazanma Gücünün Belirli Oranda Kaybı

Sürekli iş göremezlik geliri bağlanmasının üçüncü fakat temel koşulu, sürekli iş göremezlik halinin gerçekleşmiş olmasıdır. Sürekli iş göremezlik hali ise, sigortalının iş kazası veya meslek hastalığı neticesinde, mesleğinde hiç çalışmayacak ölçüde kazanma gücünü tümünden yitirmesini veya meslekte⁽⁵⁾ kazanma gücünün⁽⁶⁾ (Yüksel, 2016: 153) en az yüzde 10⁽⁷⁾ (Çenberci, 1977: 235)

oranında kaybını ifade etmektedir (SSİY md. 41/VII). Ancak burada önemli olan nokta, sigortalının yitirmiş olduğu meslekte kazanma gücü oranını, iş kazasına uğradığı veya meslek hastalığına yakalandığı zaman dilimindeki mesleğini ifa ederken kaybetmiş olması gerekliliğidir. Yani önemli olan, kıstas olarak bakılan husus, işçinin kendi mesleğinde yüzde 10⁽⁸⁾ oranında gerçekleşen kazanma gücü kaybıdır. (Atakan, 2012: 163) Dolayısıyla mesleğinde yüzde 10'dan az olmayacak derecede kazanma gücünü yitiren herhangi bir sigortalı, başka bir meslekte kazanma gücüne sahip olsa bile, iş kazası ve meslek hastalığı sigortası bakımından sürekli iş göremezlik durumu söz konusu olacaktır (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 455).

İş kazasına maruz kalan veya meslek hastalığına yakalanan sigortalının, sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanabilmesi için

⁵ Çalışma ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit İşlemleri Yönetmeliği'nin "sigortalının mesleği" başlıklı 21. maddesinde meslek deyimi ile ne ifade edildiği belirtilmiştir. Şöyle ki, İş kazasının meydana geldiği veya meslek hastalığının başladığı tarihte Kanununun 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamında çalışmakta olanların yapmakta olduğu iş sigortalının mesleği sayılır.

⁶ Yargıtay 9. Hukuk Dairesi 27/06/1978 tarihli ve 6659/9326 sayılı kararında, iş kazası nedeniyle uğranılan zararların tespitinde sakatlık derecesinin değil, meslekte kazanma gücündeki azalma oranının göz önünde tutulması gerektiği ve sakatlık derecesi ile meslekte kazanma gücündeki azalma oranının her zaman aynı olmayabileceği hatta aynı olmadığını ifade etmiştir. Mesela, fikri manada çalışan bir kimsenin bedeni sakatlığı, meslekte kazanma gücünü kaybet-tirmeyebilir. Bkz. Yüksel, İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları, Sosyal Sigorta Yayınları, İstanbul 1985, s. 153.

⁷ Sigortalı meslekte kazanma gücünü %10'dan daha az kaybetmişse, sürekli iş göremezlik geliri bağlanmamaktadır. Öğretide bu durumun nedeni ise, ufak tefek iş göremezlik olayları nedeniyle Kurumu gelir bağlama yükümünden kurtarmak olarak ifade edilmiştir. Tuncay/Ekmekeçi, s. 389; Seçkin, s. 80.

⁸ Yargıtay'a göre, sigortalının değişik tarihlerde geçirdiği iş kazası ve yakalandığı meslek hastalığı sonucu ortaya çıkan meslekte kazanma gücü kayıp oranlarının toplamı %10 oranını geçiyorsa, sigortalıya gelir bağlanması gerekmektedir. " Aynı işyerinde ya da aynı ayrı işverenlerin işyerlerinde değişik zamanlarda meydana gelen iş kazaları sonucunda doğan iş göremezlik dereceleri %10'un altında kalsa bile toplandığında %10'un üzerine çıkıyorsa sigortalıya gelir bağlanması gerekir. Ancak işverenler teselsül hükümlerine göre değil, kendi işyerlerine isabet eden meslekte kazanma güç kaybı oranı üzerinden sorumlu tutulurlar." Yarg. 10. HD., 03/10/2000, E. 2000/5889, K. 2000/5884, www.kazanci.com, Erişim: 21/04/2018; Öğretide ise Çenberci, Yargıtay'ın hilâfına, söz konusu durumdaki sigortalılar için sürekli iş göremezlik geliri bağlanamayacağı ifade etmektedir. Çenberci, s. 249; Aslanköylü ise Yargıtay ile aynı kanaate sahiptir. Aslanköylü, (Serh), s. 922.

meslekte kazanma gücünü en az yüzde 10 oranında kaybetmiş olmasının yanı sıra, sürekli iş göremezlik raporunun da Kurum Sağlık Kurulunca onaylanması gerekmektedir. Görüldüğü üzere, meslek hastalığının tespitinde olduğu gibi, meslekte kazanma gücü oranının belirlendiği rapor da, Kurum Sağlık Kurulunca onaylanmaktadır (Caniklioğlu, 2006: 68).

Kurum tarafından tespit edilecek meslekte kazanma gücü kayıp oranının raporuna karşı itiraz imkânı SSGSSK md. 58/IV hükmünde belirtilmiştir. Buna göre taraflara Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulu'na itiraz imkânı verilmiştir. Bu kurulun kararı da kesin olmamakla birlikte, ilgili kurulun kararına karşı, tarafların iş mahkemesinde dava açma hakkı bulunmaktadır. Ayrıca önemle belirtmemiz gerekir ki, Yargıtay'ın 27/01/1998 tarihli bir kararında da belirtildiği üzere, Yüksek Sağlık Kuruluna başvurmak, iş mahkemesine başvurabilmek için ön şart değildir (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 456).

Nihai olarak geline nokta, meslekte kazanma gücünün yüzde 10'dan daha düşük bir oranda (mesela 8,7) azalması durumunda, sigortalının sürekli iş göremezlik halinden bahsedilememekte ve dolayısıyla da sigortalı sürekli iş göremezlik gelirin hak kazanmamaktadır. Ancak meslekte kazanma gücü kayıp oranı yüzde

10'un altında olduğu için sürekli iş göremezlik geliri bağlanmayan sigortalının, sonradan geçirdiği iş kazası ve meslek hastalığı ile engellilik halinin yüzde 10'una üzerine çıkması durumunda sürekli iş göremezlik gelirin hak kazanır (İyiyaydın, 2011: 87). Ancak unutulmamalıdır ki, sigortalı meslekte kazanma gücü kayıp oranı yüzde 10'un altında olduğu durumlar söz konusu olduğunda; sürekli iş göremezlik geliri bağlanmasını istemez ise de, geleneksel tazminat hukukunun koşulları oluşmuş ise, işveren veya diğer sorumlulardan tazminat isteme hakkı her zaman mevcuttur (Aslanköylü, 2013: 493).

2.2.4. Bağımsız Çalışanların

Prim Borcunun Bulunmaması

5510 sayılı Kanun'un 19. maddesinin dördüncü fıkrası gereği, aynı Kanunun 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendine göre sigortalı sayılan kişilere, sürekli iş göremezlik geliri bağlanabilmesi için bu kişilerin, kendi sigortalılığından dolayı, genel sağlık sigortası da dâhil, prim ve her türlü borçlarının ödenmiş olması zorunludur. (Ayrıca SSIY md. 41/IV) Ancak sigortalılar arasında, bilhassa iş kazası veya meslek hastalığı nedeniyle bağlanan gelir açısından, böyle bir ayrıma gidilmesi yerinde olmamıştır (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 459). Çünkü iki farklı hukuki statüde olan fakat riskin yarattığı

etki açısından aynı durumda olanlar için haklı olmayan farklılık yaratılması doktrinde eleştirilmiştir (Mutlay, 2014: 274).

Anılan hükmün Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle iptal istemini ise Anayasa Mahkemesi reddetmiş ve ret gerekçesini de şöyle açıklamıştır:

"... 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamındaki sigortalılarda, işçi ve işveren sıfatı birleştigiinden, diğer sigortalılardan farklı olarak primler kendilerince ödenecektir. Bir işverene bağlı olarak çalışanların primlerinin kuruma ödenmesi ise işverenin sorumluluğundadır. Dava konusu bölümle prim ve her türlü borçlarının ödenmiş olması koşulunun getirilmesi 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamındaki sigortalıların farklı konumundan kaynaklanmaktadır. Yasa koyucu primlerin tahsilindeki güçlükleri de gözeterek, bunların iradi olarak ödenip ödenmemesine göre toplanmalarında farklı yöntemler ön görebilir. Bu yöntemlerin belirlenmesi Anayasa'nın 60. maddesinde Devlete verilen yükümlülüğün de gereğidir" (Mutlay, 2014: 274).

2.2.5. Talepte Bulunmak

İş kazası ve meslek hastalığı sigortasından sürekli iş göremezlik geliri alabilmek için gerekli en son şart ise, talep şartıdır. Zira sosyal sigorta sisteminde talep şartı, bü-

tün sigorta dallarından yardım almak için olmazsa olmaz nitelikte bir şarttır (Arıcı, 2015: 313).

Sürekli iş göremezlik geliri talep hakkı, iş kazası ya da meslek hastalığı ölümle sona ermediği sürece, münhasıran sigortalılara aittir. Sigortalı dışında başka bir kimşenin bu sigorta dalından yardım talep etme hakkı bulunmamaktadır. Ancak iş kazası ya da meslek hastalığı sigortalının ölümü ile sonuçlanmış ise, sürekli iş göremezlik geliri talep hakkı sigortalının, 5510 sayılı Kanunda belirtilen, varsa eşi, çocukları ve geçindirmekle yükümlü olduğu ana ve babasıdır (m.3/7).

Nihayetinde, sürekli iş göremezlik gelirin hak kazanılabilmesi noktasında yukarıda sayılan şartların birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Dolayısıyla şartlardan birinin eksikliği dahi, sürekli iş göremezlik gelirin hak kazanmayı engelleyici mahiyettedir. Ancak şartlardan herhangi bir tanesinin gerçekleşmemiş olmasına rağmen, Kurum tarafından ödeme gerçekleştirilmiş olabilir. Bu durum sonradan anlaşılması durumunda ise, Kurum bağlanan geliri kesmekle birlikte, ödenenlerin de geri verilmesini isteyebilir. Fakat sigortalının Kurumu yanılttığı iddia ve ispat edilemezse, gelirin kesilmesi geçerli olmakla birlikte, Borçlar Kanunu'nun 79. maddesine göre, Kurum önceden ödenen

gelirleri geri isteyememektedir. Fakat ilgili fıkra gereği, sebepsiz zenginleşen kimse iyiniyetli bile olsa kazandığı mal elinde ise, iade ile yükümlüdür (Aslanköylü, 2013: 491).

2.3. Sürekli İş Göremezlik Gelirinin Hesaplanması

Sürekli iş göremezlik gelirinin hesaplanmasında esas itibariyle iki husus söz konusudur. Bunlardan ilki, iş kazasına uğrayan veya meslek hastalığına yakalanan sigortalının meslekte kazanma gücünü hangi oranda yitirdiğidir ki söz konusu orana bağlı olarak sigortaya ödenen gelir arttırılabilmekte veya azaltılabilmektedir. Diğer husus ise, sürekli iş göremezlik gelirini hak eden sigortalının, ihtiyaçlarını karşılamada başkalarının yardımına muhtaç olup olmadığının tespitidir⁽⁹⁾.

2.3.1. Sürekli Tam İş Göremezlik Gelirinin Hesaplanması

Meslekte kazanma gücünü tamamen (yüzde 100) yitiren, dolayısıyla sürekli ve tam iş göremezlik halinde bulunan sigortaya ödenecek sürekli iş göremezlik geliri, sigortalının 17. madde esaslarına göre hesaplanan aylık kazancının yüzde 70'ine eşit olacaktır. (md. 19/

III) Dolayısıyla sürekli iş göremezlik geliri hesap edilirken, öncelikle sigortalının aylık⁽¹⁰⁾ kazancı belirlenmelidir. Örneğin sürekli tam iş göremezlik halinde 17. maddeye göre hesaplanan ve aylık kazancı 2018 Temmuz ayı itibariyle asgari ücret üzerinden çalışan sigortalının 2.029,50 TL olan ücreti üzerinden sigortaya bağlanacak olan sürekli iş göremezlik geliri miktarı, 1.420,65 TL olacaktır⁽¹¹⁾

Sigortalı başka birinin sürekli bakımına muhtaç ise,⁽¹²⁾ gelir bağ-

¹⁰ Aylık kazanç, sigortalının 17. madde hükümlerine göre hesaplanacak günlük kazancının 30 katıdır. Günlük kazanç ise, iş kazasının olduğu veya meslek hastalığı halinde ise iş göremezliğin başladığı tarihten önceki on iki aydaki son üç ay içinde 5510 sayılı Kanun'un 80. Maddesine göre hesaplanacak prime esas kazançlar toplamının, bu kazançlara esas prim ödeme gün sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanır. Mesela 15/06/2015 tarihinde iş kazası geçiren sigortalının günlük kazancı için kaza geçirdiği tarihten geriye doğru 3 aylık dönemlerde gün ve kazancına bakılır. Sigortalı mayıs ayında 30 gün çalışmış ve prime esas kazancı 820 liradır. Yine sigortalı nisan ayında 30 gün çalışmış ve prime esas kazancı 1000 liradır. Nihai olarak sigortalı mart ayında 30 gün çalışmış ve prime esas kazancı 950 liradır. Dolayısıyla sigortalı toplamda 90 gün çalışmıştır ve çalıştığı son üç aydaki prime esas kazançlarının toplamı da 2770 liradır. Bu noktada günlük kazancın belirlenmesinde yapılması gereken prime esas kazanç toplamının 90'a bölünmesidir. Dolayısıyla günlük kazanç $2770/90=30,78$ TL olarak bulunacaktır. Bkz. Bulut, s. 177. Ayrıca günlük kazancın hesabında dikkate alınan prime esas kazanç konusunda hakkında ayrıntılı bilgi almak için. Bkz. Güzel/ Okur / Canıklıoğlu, s. 288-310; Tuncay/Ekmekeçi, s. 161-180.

¹¹ Aslanköylü (Şerh), s. 920; Sürekli tam iş göremezlik durumunda: Günlük Kazanç x 30 x %70 formülü veya kısaca (GK x 21) formülü ile de hesaplanabilir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Elma, Örnekler ve Uygulamaları Sosyal Güvenlik Hukuku, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 247 vd.

¹² Eğer sigortalı tam iş göremez durumda iken başka birinin sürekli bakımına muhtaç hale gelmişse o halde (Günlük Kazanç x 30) formülü ile sürekli iş göremezlik geliri hesaplanacaktır. Ayrıca maddede geçen başka birinin sürekli bakımına muhtaç olma ifadesi Çalışma Gücü ve Meslekte Kazanma Gücü Kaybı Oranı Tespit

⁹ Sosyal Güvenlik Kurumu, Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Sigortalıların Hak ve Yükümlülükleri, Yayın No:57, Ankara 2013, s. 98.

lama oranı yüzde 100⁽¹³⁾ olarak uygulanacaktır.(md. 19/III) Yani iş göremezlik halinde bulunan sigortalının başka bir kimsenin bakımına muhtaç olması, bağlanacak gelirin arttırılması nedenidir. Pek tabii olarak başkasının yardımına muhtaç olan sigortalının, yaşamını idame ettirebilmesi için daha çok harcamaya yapacağı ve giderlerinin de giderek artacağı aşikârdır. Ancak burada unutulmaması gereken nokta, bakıma duyulan gereksinimin sürekli olması gereğidir. Yani sigortalı açısından sürekli olmayan bakım gereksinimi halinde gelir bağlama oranı yüzde 100 olarak uygulanmayacaktır (Aslanköylü, 2013: 920; Çenberci, 1997: 246).

2.3.2. Sürekli Kısmi İş Göremezlik Gelirinin Hesaplanması

Sürekli kısmi iş göremezlik ödeneğine hangi durum ve hallerde hükmedileceği SSIY md. 41/VII'de düzenlenmiştir. Anılan dü-

zenlemeye göre sigortalı, iş kazası veya meslek hastalığı neticesinde, meslekte kazanma gücünü yüzde 10 ila yüzde 99.9 arasında kaybettiği takdirde sürekli kısmi iş göremezlik ödeneğine hak kazanacaktır.

Sürekli kısmi iş göremezlik ödeneğinin hesaplanmasında ise, sürekli tam iş göremezlik gelirden hareket edilecektir. Şöyle ki, sürekli tam iş göremezlik gelirinin iş göremezlik derecesi oranındaki miktarı, sürekli kısmi iş göremezlik gelirinin miktarıdır. (SSGSSK md.19/III) Yine sürekli tam iş göremezliğinde olduğu gibi, şayet sigortalı başka birinin bakımına muhtaç ise, gelir bağlama oranı yüzde 100 olarak uygulanacaktır (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 458-459). Sürekli kısmi iş göremezlik miktarının nasıl hesaplanacağı yönünde örnekleme yoluna gittiğimizde, sigortalının aylık kazancı 2.029,50 TL olduğunu farz edersek, kendisine bağlanacak aylık gelir $2.029,50 \times \%70 = 1.420,65$ TL olacaktır. Ancak bu durum sigortalının sürekli tam iş göremezlik hali için yapılan hesaplama için geçerli olan bir durumdu. Sürekli kısmi iş göremezlik miktarının hesaplanmasında ise, ayrıca sigortalının iş göremezlik oranı da dikkate alınmaktadır. Yani sigortalının iş göremezlik oranını yüzde 40 olarak farz edersek, sigortalıya bağlanacak sürekli kısmi iş göremez-

İşlemleri Yönetmeliği md. 15'te belirlenmiştir. Anılan maddeye göre ise; sigortalının yaşamını kendi başına yürütebilmesine engel veya merkezi sinir sisteminin bozuklukları ile birlikte olan diğer hastalık ve arzular, süreli veya sürekli ruh sağlığı ve hastalıkları kliniğinde kalmayı gerektiren ve tedavi edilmeyen psikotik hastalıklar, iki gözde de yüzde yüz görme kaybı, iki elin kaybı, bir kolun omuzdan ve bir bacağın kalçadan kaybı, her iki bacağın alttan en az 1/3'ünün kaybı, tedavisi olanaksız bir hastalıktan ileri gelen ağır beslenme bozuklukları ve kaşeksiler, sürekli bakıma muhtaç olunan hallerdir.

¹³ 506 sayılı Kanun döneminde başkasının bakımına muhtaç kişiler açısından sürekli iş göremezlik geliri hesaplanırken, sigortalıya bağlanacak olan gelir her hal ve koşulda yüzde 50 arttırılarak verilir. Bkz. Aslanköylü (Şerh), s. 920.

lik geliri $1.420,65 \times 40 = 568,26$ TL olacaktır (Aslanköylü, 2013: 918).

Eğer sigortalı kısmi iş göremez durumda iken başka birinin sürekli bakımına muhtaç hale gelmişse o halde bağlanacak olan sürekli iş göremezlik gelir bağlama oranı yüzde yüz olarak uygulanır. Kısaca $(GK \times 30) \times SİD \%$ formülü ile hesaplanır. Ancak sürekli iş göremezlik gelirinun alt sınırı, uğradığı iş kazası ve meslek hastalığı sonucu başka birinin bakımına muhtaç duruma düşen sigortalıya bağlanacak olan sürekli iş göremezlik geliri, yürürlükte bulunan asgari ücretin brütünün yüzde 85'inden az olamaz¹⁴. Örneğin 30.07.2018 tarihinde uğradığı iş kazası sonucu çalışma gücünü yüzde 64 oranında kaybederek, başkasının sürekli bakımına muhtaç hale gelen ve günlük kazancı 80 TL olan sigortalıya $(GK \times 30) \times SİD \%$ formülünden 1.536 TL sürekli iş göremezlik geliri hesap edilmesine rağmen, bahsettiğimiz mevzuat gereği başka birinin sürekli bakımına muhtaç duruma düşen sigortalıya bağlanacak olan iş göremezlik geliri, asgari ücretin yüzde 85'inden az olamayacağından, bu sigortalıya

bağlanacak olan sürekli iş göremezlik geliri resen 1.725,075 TL'ye yükseltilecektir.

2.4. Sürekli İş Göremezlik Gelirinin Başlangıç Tarihi

Sürekli iş göremezlik gelirinun başlangıç tarihi, SSGSSK md. 19'da¹⁵ iki farklı şekilde belirlenmiştir. Anılan maddeye göre, sürekli iş göremezlik gelirinun başlangıç tarihi olarak geçici iş göremezlik ödeneğinin sona erdiği tarihi takip eden aybaşı olarak düzenlenmiştir. Dolayısıyla sigortalının, sürekli iş göremezliğe girdiği tarihi takip eden aybaşından önce, sağlık kurulu raporu düzenlenmiş olmalıdır. Ancak sağlık kurulu raporunun kesinleştiği tarihten sonra da sigortalıya geçici iş göremezlik ödeneği bir süre daha ödenmiş olabilir. Bu durumda ise sürekli iş göremezlik geliri, geçici iş göremezlik ödeneğinin kesildiği tarihi takip eden aybaşından itibaren ödenmeye başlanır (Aslanköylü, 2013: 920; Arıcı, 2015: 327; Elma, 2016: 246).

Sürekli iş göremezlik gelirinun başlangıç tarihi ikinci olarak ise, geçici iş göremezlik tespit edilmeden sürekli iş göremezlik du-

¹⁴ Alt Sınır Gelir = (Aylık Asgari Ücret x 85)/100 formülüyle hesaplanır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Elma, S. 248-249. 01.01.2018 ila 31.12.2018 tarihleri arasında asgari ücretin 2.029,50 Lira olduğu göz önüne alındığında bu tarihler arasında başka birinin sürekli bakımına muhtaç duruma düşen sigortalıya bağlanacak olan sürekli iş göremezlik geliri 1.725,075 TL'den az olamayacaktır. Hesaplamalar konusunda bkz. <https://alitez.el.com.tr/index.php?sid=yazi&id=9087> Erişim: 04/08/2018.

¹⁵ 506 sayılı eski Sosyal Sigortalar Kanunu'nun 12. ve devam maddelerinde sürekli iş göremezlik gelirinun ne zaman başlayacağına dair bir hüküm bulunmaktaydı. Bu noktadaki yasal boşluk ise Yargıtay kararlarıyla doldurulmuş olmakla birlikte, Yargıtay SSK md. 19'a dayanarak sürekli iş göremezlik gelirinun sağlık kurulu raporu tarihinde başlayacağı kanaatine sahipti. Bkz. Aslanköylü (Şerh), s. 921.

rumuna girilmişse, buna ait sağlık kurulu raporu tarihini takip eden aybaşıdır.

2.5. Sürekli İş Göremezlik Gelirinin Öteki Aylık ve Gelirlerle Birleştirilmesi

Sigortalıların belirli bir zaman dilimi içerisinde birden fazla sosyal riskle karşılaşabilecekleri ihtimal dâhilinde olan bir durumdur. Mesela, kendisine sürekli iş göremezlik geliri bağlanan sigortalı, yeterli koşulları karşılaması halinde yaşlılık sigortasına da hak kazanabilmektedir. Bu noktada akla gelen ilk husus ise, sigortalının kendisine bağlanan aylık ve gelirlerden aynı anda yararlanmaya devam edip edemeyeceğidir (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 459).

Sürekli iş göremezlik gelirinin öteki aylık ve gelirlerle birleştirilmesi meselesi hem mülga 506 sayılı Kanunda hem de 5510 sayılı Kanun'da (md. 54) düzenleme altına alınan bir durumdur. İlgili madde gereği;

Malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları ve vazife malullüğü ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından hak kazanılan aylık ve gelirler birleşirse, sigortalıya veya hak sahibine bu aylık veya gelirlerden yüksek olanın tamamı, az olanın yarısı, eşitliği halinde ise iş kazası

ve meslek hastalığından bağlanan gelirin tümü, malullük ve yaşlılık aylığının yarısı bağlanır. İlgili kanun hükmünde ayrıca sigortalının hak sahibi olan eşi ve çocukları ile ana ve babasının, kısa vadeli sigorta kollarından ve aynı anda birden fazla gelire hak kazanmaları halinde uygulanacak esaslar da belirtilmiştir (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 459).

2.6. Sürekli İş Göremezlik Gelirinin Artılması, Azaltılması, Kesilmesi veya Hiç Verilmemesi

Sigortalının sürekli bir iş göremezlik durumuna sebep olmaması veya böyle bir duruma düştükten sonra eski sağlığına kavuşabilmek noktasında gerekli özeni göstermesi, hem kendisi hem de kurum adına önem taşıyan bir husustur. Şöyle ki, bu sayede hem sigortalı eski sağlığına kavuşur, hem de Kurum iş göremezlik geliri ödemek zorunda kalmaz veya daha az miktarda ödeme yapar. Bu noktada ise kanun koyucu, belirtilen durumlara ilişkin olarak sigortalının gerekli özen ve hassasiyeti göstermesi açısından yaptırım niteliğinde birtakım hükümler ihdas etmiştir (Caniklioğlu, 2006: 89).

2.6.1. İş Göremezlik Durumundaki Değişikliğin Sürekli İş Göremezlik Gelirine Etkisi

Sürekli iş göremezlik gelirinde önem arz eden durumlardan biri de, yaşadığı iş kazası veya meslek hastalığı neticesinde gelir almaya başlayan sigortalının, bir süre sonra iş göremezlik durumunda değişiklik olması halinin iş göremezlik gelirini nasıl etkileyeceği hususudur. İlgili duruma ise, kanuni sistematığımız içerisinde SSGSSK md. 19/II ve md. 19/X de yer verilmiştir.

5510 sayılı Kanun'un 19. maddesinin 2. fıkrasına göre, kendisine sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış olan sigortalı, yeniden tedavi ettirilmesi halinde meslekte kazanma gücünü ne oranda yitirdiği, aynı maddenin birinci fıkrasında belirtilen sağlık kurullarınca verilen raporlara göre yeniden tespit edilmeli ve iş göremezlik geliri, tespit edilen oran baz alınarak yeniden belirlenmelidir (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 460).

5510 sayılı Kanun'un 19. maddesinin 10. fıkrasına göre ise, iş kazasına uğrayan veya meslek hastalığına yakalanan sigortalı, sürekli iş göremezlik geliri aldığı bir dönemde çalışmaya devam eder ve çalışırken tekrar iş kazasına uğrar veya meslek hastalığına yakalanırsa, sürekli iş göremezlik geliri son olarak geçirdiği iş kazası

veya yakalandığı meslek hastalığı dönemindeki elde ettiği kazanç üzerinden hesaplanacaktır. Ancak hesaplanan son gelir sigortalının daha önce geçirmiş olduğu iş kazası veya yakalandığı meslek hastalığı dolayısıyla aldığı gelirden daha az ise, sigortalıya ödenecek gelir eski kazancı üzerinden hesaplama yapılarak verilecektir (Bilgili, 2008: 504; Arıcı, 2015: 327-328).

2.6.2. Kontrol Muayenesini Yaptırmama veya Hekim Tavsiyelerine Uymamanın Sürekli İş Göremezlik Gelirine Etkisi

Sürekli iş göremezlik geliri, iş kazası ve meslek hastalığı neticesinde çalışma gücünü kaybeden sigortalının kaybını cüzi miktar da olsa telafi eden parasal bir yardımdır. Ancak her nimetin bir külfeti de olduğundan hareketle, sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanan kişilere kanun koyucu tarafından birtakım külfetler yüklenmiştir. Şöyle ki, 5510 sayılı Kanun md. 22'ye baktığımızda, kanunun mefhum-u muhalifinden, sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanan sigortalının Sosyal Güvenlik Kurulu tarafından talep edilen kontrol muayenesini (SSGSSK md. 94) yaptırmaması ve hekim tarafından yapılan tavsiyelere uymaması gerektiği anlaşılmaktadır.

Anılan maddede, sigortalının kabul edilebilir bir mazereti⁽¹⁶⁾ olmaksızın kontrol muayenesini yaptırmaması, doktor tarafından verilen tavsiyelere uymaması neticesinde tedavi süresinin daha da uzamasına veya iş göremezlik oranının daha da artmasına sebep olması halinde⁽¹⁷⁾, uzayan tedavi süresi veya artan iş göremezlik oranı esas alınarak sürekli iş göremezlik gelirinin dörtte birine kadarı⁽¹⁸⁾ Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından azaltılacağı hüküm altına alınmıştır.

Söz konusu yaptırımın varlığı ise, sigortalının kabul edilebilir bir mazerete dayanmamasını gerekli kılmaktadır. Yani sigortalı verilen tavsiyelere uymaması veya kontrol muayenesine gitmemesi noktasında kabul edilebilir bir mazeret ileri sürdüğü takdirde söz konusu yaptırım uygulanmayacaktır. Burada haklı sebebi ispat yükü ise sigortalıya aittir (Şendur, 2013:194).

2.6.3. Kastın veya Ağır Kusurun Sürekli İş Göremezlik Gelirine Etkisi

5510 sayılı Kanun'un 22. maddesinde, sürekli iş göremezlik gelirinin, ceza sorumluluğu olmayanlar hariç⁽¹⁹⁾, ağır kusuru yüzünden iş kazasına uğrayan, meslek hastalığına tutulan veya hastalanan sigortalının kusur derecesi esas alınarak üçte birine kadarının⁽²⁰⁾ Kurumca eksiltileceği hükmü yer almaktadır. (Ayrıca SSİY md. 44/1-b) Dolayısıyla 506 sayılı Kanun'dan farklı olarak⁽²¹⁾ 5510 sayılı Kanun'da kusur oranı esas alınarak, Kurumun gelirin üçte birine kadarını eksiltebileceği belirtilmiştir. Ancak bu maddenin uygulama alanı bulabilmesi, iş kazası veya meslek hastalığı ile sigortalının ağır kusuru arasında uygun neden sonuç bağının varlığını gerekli kılmaktadır. Yani sigortalının maruz kaldığı iş kazası veya meslek hastalığı kendi ağır kusuru⁽²²⁾ neticesinde

16 Kanunda ve ilgili yönetmelikte kabul edilebilir mazeretlerin neler olabileceği belirtilmemiştir. Bu noktada istirahat müddeti içerisinde raporu veren doktor dışında bir doktorun tavsiyelerinin alınması ve buna uyulması, bu tavsiyelerin müspet sonuç vermeyeceğinin anlaşılması, yan etkiler sebebiyle tedavinin değiştirilmesi gibi sebepler kabul edilebilir mazeret olarak düşünülebilir. Tunçoğlu, s. 381; Şendur, "5510 Sayılı Kanun'da Kısa Vadeli Sigorta Kolları, Yararlanma Şartları ve Hak Sahiplerine Sağlanan Haklar," İstanbul Barosu Dergisi, 2013/1, s.194.

17 Yani gelirin azaltılması için sadece doktor tavsiyesine uymamak yeterli olmamakta, bunun sonucunda tedavi süresinin uzaması, iş göremezlik oranının artması veya malül kalınması da gerekmektedir.

18 Yani sigortalıya hak ettiği gelirin en az 3/4 oranı verilmek zorundadır.

19 Ceza sorumluluğu olmayanlara sürekli iş göremezlik durumlarından herhangi bir indirim yapılmayacağı açıkça belirtilmiştir.

20 Mesela sigortalı kendi ağır kusuru neticesinde meslek hastalığına yakalanırsa, meslek hastalığına yakalanmadaki kusuru yüzde 75 olarak tespit edildiğinde, Kurum tarafından sigortalıya ödenecek olan gelir yüzde 25 azaltılacaktır.

21 İlgili kanunda kusur oranındaki kısım Kurumca düşürülmekle birlikte, düşürmenin azami sınırı yüzde 50 idi.

22 Hangi davranışların ağır kusur kapsamında değerlendirileceği yargı kararları ile tespit edilebilecek bir olgudur. Ayrıca bu noktada Sosyal Sigortalar Kanunu md. 111/2 de düzenlenen bağışlanmaz kusuru tanımlayan hükmün bu konuya ışık tutacağı belirtilmektedir. Bkz. Caniklioğlu, (Kısa Vadeli Sigorta Hükümleri) s. 91.

yaşanmış olmalıdır (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 462-463).

Sürekli iş göremezlik gelirin-den indirim yapılmasını gerektirecek durumlardan bir diğeri ise, Kanun'un 22. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde düzenlenmiştir. Anılan maddede, kasti bir hareketi yüzünden iş kazasına uğrayan veya meslek hastalığına tutulan veya kurumun yazılı bildirimine rağmen teklif edilen tedaviyi kabul etmeyen sigortalıya, sürekli iş göremezlik gelirinin yarısı oranınca ödeneceği hüküm altına alınmıştır.⁽²³⁾ (Ayrıca SSIY md. 44/1-c) Söz konusu hüküm ile Kuruma takdir hakkı tanınmayarak, gelirin yarısı oranında indirileceği esası açıkça benimsenmiştir.

2.7. Sürekli İş Göremezlik Geliri Almaktayken Ölen Sigortalının Hak Sahiplerine Yapılan Yardımlar

İş kazası ve meslek hastalığı dahil kısa vadeli sigorta kollarından sağlanacak sağlık yardımları 5510 sayılı Kanun ile birlikte genel sağlık sigortası kapsamına alındığından, (md. 63-67) kısa vadeli sigorta

kolları sadece parasal yardımları düzenlemiştir. İş kazası ve meslek hastalığı nedeniyle sağlanan parasal yardımlar ise, sigortalıya geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi veya sürekli iş göremezlik geliri bağlanması, sigortalı ölmüşse hak sahiplerine m. 37 gereği ölüm geliri bağlanması, gelir bağlanmış kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi ve ölen sigortalı için cenaze ödeneği verilmesidir (Tuncay ve Ekmekçi, 2015: 387; Günay, 2010:874; Elma, 2016: 251).

2.7.1. Ölüm Geliri Bağlanması

Hak sahiplerine yapılan yardımlardan en önemlisi, sigortalının bu risklere bağlı olarak ölümü halinde ölüm geliri bağlanmasıdır. Hak sahiplerine sağlanan ölüm geliri, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen ya da sürekli iş göremezlik geliri almaktayken ölen sigortalının geride kalan hak sahiplerinin geleceklerinin güvence altına alınmasını amaçlayan bir tahsis çeşididir (Şimşek, 2012: 98; Seçkin, 2016: 85; Elma, 2016: 252). Belirtilen tanımdan hareketle ölüm geliri; hem iş kazası veya meslek hastalığına bağlı nedenlerden dolayı ölen sigortalının hem de iş kazası veya meslek hastalığı sonucunda kendisine bağlanan sürekli iş göremezlik gelirini almaktayken ölen sigortalının hak

²³ 506 sayılı Kanun'da kasıtlı bir hareketi yüzünden iş kazasına uğrayan veya meslek hastalığına yakalanan sigortalıya sürekli iş göremezlik geliri verilmez, sadece gerekli sağlık yardımları yapılır. Bundan ötürü yeni düzenlemenin sigortalının lehine olduğu bir gerçektir. Örnek vermek gerekirse, eski kanun döneminde intihara teşebbüs neticesinde iş göremezliğe uğrayan bir kişiye parasal yardım yapılmazken 5510 sayılı kanun ile birlikte şu an yapılmaktadır. Bkz. Caniklioğlu, (Kısa Vadeli Sigorta Hükümleri) s. 90.

sahiplerine tanınan bir haktır.

Ölüm gelirinden yararlanma koşullarından birincisi olan ve Kanun'un 3/7. maddesinde düzenlenen hak sahipliği kavramı, hem Kanunun 20. maddesinde düzenlenen ölüm geliri hem de Kanunun 34. maddesinde düzenlenen ölüm aylığı⁽²⁴⁾ açısından ortak düzenlemeye tabi kılınmıştır. Ölüm gelirinin hak sahiplerinin aylıktan payları, aylıkların paylaşılması, gelirin bağlanma ve ödenme esasları da aynen ölüm aylığındaki hükümlere tabidir. Buna göre sigortalının hak sahipleri eş, çocuk, anne ve baba olarak belirlenen aile fertleridir (Seçkin, 2016:85-86; Arıcı, 2015:329).

2.7.1.1. Ölüm Gelirinin Hesaplanması ve Miktarı

İş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının geride kalan hak sahiplerine ölüm geliri olarak bağlanacak olan sürekli iş göremezlik gelirinin ne oranda hesaplanarak bağlanacağı hususu 5510 sayılı Kanun'un 20. maddesinde düzenlenmiştir. Bu maddeye göre;

1- İş kazası veya meslek hastalığına bağlı nedenlerden dolayı

ölen sigortalının geride kalan hak sahiplerine sigortalının aylık kazancının yüzde 70'i oranında ölüm geliri bağlanır. Yani hak sahiplerine ölen sigortalının aylık kazancının yüzde 70'i (GK X 21) sürekli tam iş göremezlik geliri, ölüm geliri olarak bağlanır. Ölen sigortalının rapor oranının yüzde 50'nin altında veya üstünde olmasının bir önemi yoktur. Bu ihtimale göre ölen sigortalının geride kalan hak sahiplerine bağlanacak ölüm geliri, iş kazası ve meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü tamamen yitiren sigortalıya bağlanan sürekli tam iş göremezlik geliri ile aynıdır (Güzel, Okur ve Canıklıoğlu, 2015: 465).

2- İş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü yüzde 50 ve üzerinde kaybetmesinden dolayı sürekli iş göremezlik geliri bağlanmışken ölenlerin, ölümün iş kazası veya meslek hastalığına bağlı olup olmadığına bakılmaksızın aylık kazancının yüzde 70'i oranında yani sürekli tam iş göremezlik oranındaki (GK x 21) tutar hak sahiplerine ölüm geliri olarak bağlanır.

3- İş kazası veya meslek hastalığı sonucunda, meslekte kazanma gücünü yüzde 50'nin altında kaybetmesi nedeniyle sürekli iş göremezlik geliri bağlanmışken ölenlerin; ölümün, geçirdiği iş kazası veya meslek hastalığına bağlı olmaması

²⁴ Uygulamada ve Yargıtay kararlarında "ölüm aylığı" ile karıştırılmaması diye "ölüm geliri" ifadesi kullanılması gerektiği belirtilmektedir. Bkz. Şakar, Meslek Yüksekokulları İçin İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku, 9.Baskı, Beta, İstanbul, 2017, s. 267; Aslanköylü (Şerh), s. 516; Seçkin, s. 85; Yarg.10. HD., 17.11.2011, E.2015/20730 K.2015/19737, www.kazanci.com, Erişim: 04/08/2018.

halinde,⁽²⁵⁾ sigortalının almakta olduğu sürekli iş göremezlik geliri ne ise o tutar hak sahiplerine ölüm geliri olarak bağlanır. Örneğin iş kazası sonucu meslekte kazanma gücünü yüzde 49 oranında kaybetmiş iken ölen ve ölümü de iş kazasına bağlı bir nedenden dolayı meydana gelmeyen sigortalının geride kalan hak sahiplerine [(GK x 21)] x % 49] formülü ile hesap edilecek olan gelir, ölüm geliri olarak bağlanır.⁽²⁶⁾

Hak sahiplerinin ölüm gelirinden yararlanabilmesi için, ölen sigortalının belli bir süre sigortalı bulunması ya da belirli prim ödeme gün sayısının bulunması gibi koşullar aranmaz. Ayrıca mülga 506 sayılı Kanun uygulamasında hak sahiplerine gelir bağlanabilmesi için, sürekli iş göremezlik geliri almaktayken ölen sigortalının meslekte kazanma gücündeki kayıp oranının en az yüzde 50

olması şartı aranırken,⁽²⁷⁾ 5510 sayılı Kanunda meslekte kazanma gücü oranındaki kayıp oranı yüzde 50'nin altında iken ölen ve ölüm nedeni geçirdiği iş kazasına bağlı olmayan sigortalıların hak sahiplerine ölüm geliri bağlanması imkanı sağlanmıştır (Tuncay ve Ekmeççi, 2015: 391; Elma, 2016: 251).

Son değişiklikle birlikte, Kanunun yürürlük tarihinden sonra iş kazası geçiren veya meslek hastalığına tutulan sigortalılardan ölüm gelirine esas son takvim ayı 2008/Ekim (dâhil) ve sonrasında, 5510 sayılı Kanun hükümlerine göre hak sahiplerine ölüm geliri bağlanacağı gibi, Kurumdan iş göremezlik geliri almaktayken Kanunun yürürlük tarihi olan 2008 öncesinde ölen sigortalıların hak sahiplerine, sigortalının sürekli iş göremezlik derecesi yüzde 50'nin altında ve ölüm nedeni iş kazası veya meslek hastalığına bağlı olmasa bile ölüm

25 "...Davanın yasal dayanaklarından olan 5510 Sayılı Kanun'un 1.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren 20/3. maddesinde, iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü yüzde 50 oranının altında kaybetmesi sebebiyle sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış iken ölenlerin, ölümün iş kazası veya meslek hastalığına bağlı olmaması durumunda, sigortalının almakta olduğu sürekli iş göremezlik gelirinin, 34. madde hükümlerine göre hak sahiplerine gelir olarak bağlanacağı açıklanmıştır..." Yarg.10. HD., 21/04/2016, E. 2015/3951 K. 2016/6310 www.kazanci.com, Erişim: 04/08/2018.

26 "Ölen 4/B'linin geride kalan hak sahiplerine ölüm geliri bağlanması için ölenin GSS dahil her türlü prim ve prime ilişkin her türlü borcunun ödenmiş olması şarttır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Tozan, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası Uyarınca İş Kazaları ve Meslek Hastalığı Uygulamaları, 1. Basım, Türk Metal Sendikası Yayınları, Ankara, 2011, s.84-87; Günay, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010, s. 871; Elma, s. 251.

27 7061 Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 2017 sonunda çıkarılan Torba Yasa'da yapılan değişiklikle sürekli iş göremezlik derecesi % 50'nin altında olup 2008 öncesi ölüm geliri bağlanmayan hak sahiplerinin sorunu; Geçici Madde 36 "İş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünü % 50 oranının altında kaybetmesi nedeniyle sürekli iş göremezlik geliri bağlanmış iken, Kanunun yürürlük tarihinden önce ölen ve ölümün iş kazası veya meslek hastalığına bağlı olmaması nedeniyle hak sahiplerine ölüm geliri bağlanmamış sigortalıların almakta olduğu sürekli iş göremezlik gelirinin, Kanunun yürürlük tarihine kadar aylık artışlarıyla güncellenmiş tutarı, Kanunun 34 üncü ve 97 nci maddesi hükümlerine göre hak sahiplerine gelir olarak bağlanır." hükmü ile giderilmiştir. Bkz. RG. 05/12/2017 S.30261. 2008 öncesi hak sahiplerinin mağduriyeti konusunda ilgili yazıya bkz. <http://www.sgmd.org.tr/vedat-ilk-makaleleri/3046-2017-12-08-21-56-07> (Erişim: 04/08/2018).

geliri bağlanabilecektir.

2.7.1.2. Ölüm Gelirinin Hak Sahiplerine Paylaştırılması

Ölüm gelirinin hak sahibine paylaştırılması Kanun'un 34. maddesinde, ölüm gelirinin başlangıcı, kesilmesi ve yeniden bağlanması ise 35. maddesinde düzenlenmiştir.

2.7.1.2.1. Sigortalının Eş ve Çocuklarının Hak Sahibi Olması

Bu hükümlere göre; sigortalının ölümü ile dul kalan eş, resmi evlilik sözleşmesinin sigortalının ölüm tarihinde var olması şartıyla, ölüm geliri açısından hak sahibidir. Dul eşin ölüm gelirinden yararlanabilmesi için evli olmaması şarttır. Eşin evlenmesi halinde, gelir evlenme tarihini izleyen ödeme dönemi başından itibaren kesilir (m.35/1). Gelirin kesilmesine yol açan evlilik sona ererse gelir yeniden bağlanır (m.35/3). Dul eşe aylık bağlanması için Kanunda, dul olması dışında herhangi bir şart öngörülmemiştir. Dolayısıyla, eşin sigortalı veya sigortasız çalışması, herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna tabi olup olmaması veya Kurumdan gelir/aylık alıp almamasının bir önemi bulunmamaktadır (Canıklıoğlu, 2006:89). Eşin kurumdan gelir/aylık alması veya çalışması ise ölüm geliri bağlanmasını değil, gelir oranını etkileyen bir durum-

dur (Canıklıoğlu, 2006: 89; Seçkin, 2016: 89).

Çocuklar açısından ölüm geliri, sigortalı kadından doğmaları koşulu ile anneleri yönünden hak sahibi sayılırlarken, evlilik birliği içinde doğmaları gerekmemektedir. Ancak babaları yönünden hak sahibi sayılabilmeleri için evlilik birliği içerisinde doğmaları şarttır (Uşan, 2009: 230; Seçkin, 2016: 89). Ayrıca sigortalı tarafından evlât edinilmiş, tanınmış veya soy bağı düzeltilmiş ya da babalığı hükme bağlanmış çocukları ile sigortalının ölümünden sonra doğan çocukları da, bağlanacak ölüm gelinde hak sahibidirler (m.34/2).

Çocukların hak sahibi olabilmeleri açısından önceden, sigortalı bir işte çalışmamaları veya kendi çalışmalarından dolayı bir gelir ya da aylığa hak kazanmamaları şartı aranmaktaydı.⁽²⁸⁾ Ancak ölüm geliri alan hak sahibi çocuklar açısından 7103 sayılı Vergi Kanunları ile Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile⁽²⁹⁾ getirilen önemli deği-

²⁸ Canıklıoğlu, Kısa Vadeli Sigorta Kolları, s. 74; Seçkin, s.89. Özellikle, Kurumdan anne veya babasından dolayı ölüm geliri/aylığı almakta iken Kanun'un 5. maddesinin (b) bendi kapsamında 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanununa göre kısmi zamanlı çalıştırılan öğrencilerin, aylık prime esas kazanç tutarı günlük prime esas kazanç alt sınırının otuz katından fazla olması durumunda gelirler kesilir, az olması halinde ise gelirleri ödenmeye devam edilir. Elma, s.252-253.

²⁹ RG, Kabul Tarihi: 27/03/2018, S. 37373 (2. Mükerrer). 5510 Sayılı Kanun md.34/1 fıkrası sonuna eklenen hüküm aynen şöyledir: "(Ek cümle: 21/3/2018-7103/66 md.) Ancak, hak sahibi çocuklardan 18 yaşını, lise ve

şiklikle birlikte, anne veya babasından ölüm geliri alan, eğitimine devam eden ve 25 yaşını doldurmamış kız ve erkek çocukların sigortalı olarak çalışmaya başlamaları durumunda artık ölüm gelirleri kesilmeyecektir⁽³⁰⁾ Getirilen bu kanuni düzenleme, hem sosyal hukuk devletinin gerçekleştirilmesinin bir aracı olan sosyal güvenlik hakkının bütün topluma yayılması hem de kayıt dışı istihdamın tercih edilmesinin önüne geçilmesi adına olumlu bir gelişmedir.

Çalışmayan ve kendi çalışmasından dolayı gelir ya da aylık almayan çocuklar ise, kural olarak 18 yaşına kadar ölüm geliri alacaklardır. Çocuklar 18 yaşını dolduktan sonra ise, lise ya da dengi öğrenim görmeleri halinde 20, yükseköğretimde ise en fazla 25 yaşına kadar ölüm geliri alma hakkına sahiptirler. Yaş koşulu konusunda erkek veya kız çocukları

arasında herhangi bir ayırım yapılmamıştır (Caniklioğlu, 2006: 75). Ayrıca kız da çocukları erkek çocukları da evli olup olmamalarına bakılmaksızın, öğrenimlerini sürdürmek koşuluyla belirlenen yaşa kadar ölüm geliri alabileceklerdir. Erkek çocuklar açısından ise, kural olarak bu yaşları tamamladıktan sonra örneğin yükseköğrenimini 25 yaşında bitirmiş olması durumunda sigortalı bir işte çalışmıyor olsalar dahi ölüm geliri alma hakkını kaybedecektir. Ancak Sağlık Kurulu kararıyla çalışma gücünü en az yüzde 60 oranında yitirip malul olduğu anlaşılan kız ve erkek çocuklarına, kendi çalışmalarından dolayı gelir ya da aylık almıyorlarsa, herhangi bir yaş sınırı ile öğrencilik ve bekar olma şartları aranmaksızın ölüm geliri bağlanır. Ayrıca ölen sigortalının kız çocukları, belirtilen yaşları tamamlasalar bile evli olmamaları veya evli olup sonradan boşanması veyahut da dul kalması halinde ölüm geliri almaya devam ederler.⁽³¹⁾

dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yükseköğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmayanların, bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılmaları, bunlara aylık bağlanmasına engel oluşturmaz."

³⁰ Eski düzenleme gereğince, sigortalı olarak bir işte çalışması nedeniyle daha önce ölüm geliri kesilmiş olan ve yukarıda belirtilen şartları taşıyan, yani belirtilen yaşları henüz doldurmamış olan kız veya erkek çocukların, yetim aylığının tekrar bağlanması için Sosyal Güvenlik Kurumu'na başvuruda bulunmaları gerekmektedir. Bu kapsamda, söz konusu başvurular en yakın SGK Müdürlüğü'ne yapılabilir. Başvuru yapanların ölüm gelirleri 1 Nisan 2018 tarihinden geçerli olmak üzere yeniden başlatılacaktır. Diğer taraftan, bu tarihten önceki dönem için geriye dönük herhangi bir ödeme yapılmayacaktır. Bu konu ile ilgili bkz. <http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/cem-killic/calisan-genclerin-yetim-ayligi-2640652/> (Erişim: 05/08/2018).

³¹ Elma, s. 253- 254; Tozan, s.104. Kız çocukları açısından ölüm gelirin hak kazanması açısından belli bir yaş sınırının öngörülmemiş olması, evli olmamaları, sosyal güvenlik kuruluşlarından kendi çalışmalarından dolayı gelir veya aylık almamaları halinde ölüm geliri bağlanması esaslı 506 sayılı mülga Kanunda olduğu gibi muhafaza edilmesi erkek çocuklar açısından sosyal sigorta kanununda ayrımcılık yapılması nedeniyle eleştirilmiştir. Bkz. Caniklioğlu, Kısa Vadeli Sigorta Kolları, s. 75.

2.7.1.2.2. Sigortalının Anne ve Babasının Hak Sahibi Olması

Süreklili iş göremezlik geliri almaktaiken ölen sigortalının anne ve babasının hak sahipliği, ikincil nitelikte olup, ölüm gelirinden yararlanabilmeleri için eş ve çocuklardan artan pay bulunması şarttır. Dolayısıyla eşi ve iki çocuğu olan sigortalının ölümü halinde, sigortalının anne ve babasına artan pay kalmayacağından ölüm geliri bağlanmayacaktır (Güzel, Okur ve Caniklioğlu, 2015: 471). Anne ve babanın ölüm gelirine hak kazanabilmesi için ayrıca her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirin, asgari ücretin net tutarından daha az olması (2018 yılı itibarıyla 1.603,12 TL) ve diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olması gerekir. Getirilen hükmün istisnası ise, çalışmayan ya da gelir veya aylık almayan anne ve babanın 65 yaşın üstünde olması halinde, artan payın olup olmadığına bakılmaksızın ölüm geliri bağlanacağı⁽³²⁾ şeklinde düzenlenmiştir (m.34/1, d). Ayrıca anne ve babaya ölüm geliri bağlanması için gerekli şartlar her biri

açısından ayrı ayrı değerlendirilecektir.⁽³³⁾

2.7.1.3. Gelirin Paylaştırılması Usulü

5510 sayılı Kanunun, kısa vadeli sigortalar içerisinde yer alan iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından sağlanan ölüm gelirinin düzenlendiği 20. maddesi, uzun vadeli sigorta dalı olan ölüm sigortasından sağlanan ölüm aylığının düzenlendiği 34. maddeye atıf yapmak suretiyle yukarıda bahsettiğimiz üzere ortak düzenlemeler öngörmüştür.

5510 sayılı Kanunun 34/1- (a) maddesine göre, sigortalının dul eşine hesaplanan gelir/aylığın yüzde 50'si; aylık bağlanmış çocuğu bulunmayan dul eşine ise, bu Kanunun 5. Maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (e) bentleri hariç,

33 "...Hak sahibi eş ve çocuklardan artan hisse bulunması halinde her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirin asgari ücretin net tutarından daha az olması ve diğer çocuklardan hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olması şartıyla ana ve babaya toplam %25'i oranında; ana ve babanın 65 yaşın üstünde olması halinde ise artan hisseye bakılmaksızın yukarıdaki şartlarla toplam %25'i oranında aylık bağlanır..." hükmü çerçevesinde; sosyal koruma, dayanışma, sosyal denkleştirme ve zorunluluk ilkelerine dayanan sosyal sigortalar, bireyin onuru ile kişiliğinin geliştirilmesi için kaçınılmaz ekonomik, sosyal ve kültürel hakların doyurulması temeline dayanan sosyal güvenlik hukukunun temel ilkeleri ışığında oluşan Dairemizin uygulaması gereğince, madde hükmünde yer alan "kazanc" ve "gelir" tutarları belirlenirken, anne ve baba yönünden ayrı ayrı değerlendirme yapılmasının gerektiği gözetilmeksizin, eşinin kazanç ve iratları davacıya mal edilmek suretiyle ulaşılan sonuç uyarınca yazılı şekilde karar verilmiş olması, usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir." Y. 10. HD, E.2014/28032, K.2015/6632 T.7.4.2015, www.kazanci.com, Erişim: 04/08/2018.

32 Bu konuda getirilen düzenlemeyi Caniklioğlu isabetli bulmakla birlikte, 2022 sayılı 65 yaşını geçmiş ve kimsesiz muhtaç durumdaki Türk vatandaşlarına aylık bağlanması hakkında Kanun dikkate alındığında muhtaç olması durumunda zaten Devletçe bağlanacak bir aylığa hak kazanabilecek durumdaki kişilerin ayrıca ölüm gelirine ortak edilmesi hususunun gözden geçirilmesi gerektiği hususunda bkz. Caniklioğlu, Kısa Vadeli Sigorta Kolları, s. 76.

çalışmaması veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olması halinde yüzde 75 oranında, ölüm geliri bağlanır. Gelir alan çocuğun bulunması veya çalışması nedeniyle yüzde 50 oranında ölüm geliri bağlanan eşlerin, daha sonra çocukların hak sahibi olmaktan çıkması veya kendi sigortalılıklarının sona ermesi halinde gelir oranları, çocukların gelirlerinin kesildiği veya kendi sigortalılığının sona erdiği tarihi izleyen aybaşından itibaren yüzde 75'e yükseltilir (Tuncay ve Ekmekçi, 2015: 394).

Ölen sigortalının çocuklarına, yukarıda bahsettiğimiz şartları taşımaları durumunda⁽³⁴⁾ hesaplanan gelirin yüzde 25'i oranında ölüm geliri bağlanır (m.34/1- (b)). Çocuklara gelir bağlama oranı yüzde 25 olmakla birlikte bazı durumlarda bu oranın artması söz konusudur. Şöyle ki; sigortalının ölümü ile anne ve babasız kalan veya sonradan bu duruma düşenlerle, anne ve babaları arasında evlilik bağı bulunmayan veya sigor-

talının ölümü tarihinde evlilik bağı bulunmakla beraber anne veya babaları sonradan evlenenler ile kendisinden başka aylık alan hak sahibi bulunmayan çocukların her biri için⁽³⁵⁾ ölüm geliri oranı, hesaplanan gelir/aylığın yüzde 50'sidir (m.34/1- (c)).

Anne ve babaya bağlanan ölüm geliri oranı, 65 yaşın altında olmaları, hak sahibi eş ve çocuklardan artan hisse bulunması halinde, her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirin asgari ücretin net tutarından daha az (2018 yılı itibarıyla 1.603,12 TL) olması ve diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olması şartına bağlı olarak toplam yüzde 25'tir. Anne ve babanın 65 yaşın üstünde olması halinde, artan hisseye bakılmaksızın toplam yüzde 25 oranında gelir bağlanır (m.34/1- (d)). Örneğin ölen sigortalının aylığa hak kazanan bir tek eşi olması ihtimalinde, eşe yüzde 75, anneye yüzde 12,5 ve babaya yüzde 12,5 oranlarında; dul eş/bir çocuk olması ihtimalinde, eşe yüzde 50, tek çocuğa yüzde 25, kalan pay olan yüzde 25 oranında 65 yaşın altındaki anne ve babaya eşit olarak paylaştırılarak, ölüm geliri bağlanacaktır. Ölen sigorta-

³⁴ Bu Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (e) bentleri hariç bu Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmayan veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış çocuklardan;

1) 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmayanların veya,

2) Kurum Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü en az % 60 oranında yitirip malül olduğu anlaşılanların veya

3) Yaşları ne olursa olsun evli olmayan, evli olmakla beraber sonradan boşanan veya dul kalan kızlarının, her birine % 25'i oranında ölüm geliri bağlanır.

³⁵ Sigortalı tarafından evlat edinilmiş, tanınmış veya nesebi düzeltilmiş veyahut babalığı hükme bağlanmış çocuklar da yukarıda belirtilen oranlara göre ölüm gelirinden yararlanırlar. Tuncay/Ekmekçi, s. 394.

lının eşi ve iki çocuğu olması ihtimalinde ise anne ve babaya artan pay kalmayacağı için ölüm geliri bağlanmayacaktır. Ancak anne ve babanın 65 yaş üstünde olması durumunda artan pay kalmayacak olsa da yine yüzde 25 oranında gelir bağlanacaktır (Seçkin, 2016: 92-93; Tuncay ve Ekmekçi, 2015: 394; Tozan, 2011: 109-110).

Ölüm gelirinin paylaşılması ile ilgili belirtmemiz gereken son bir nokta da, hak sahiplerine bağlanacak gelirin toplamı, sigortalıya ait gelir/aylığın tutarını geçememesi kuralıdır. Bu kuralın aşılması için gerekirse hak sahiplerinin gelirlerinden orantılı olarak indirimler yapılır (m. 34/son).

2.7.1.4. Ölüm Gelirinin Başlangıcı, Ödenmesi, Kesilmesi ve Yeniden Bağlanması

5510 sayılı Kanun'un 35. maddesi, 20. maddenin ölüm aylığına yaptığı atıflar uyarınca ölüm geliri açısından da aynen uygulanacaktır. Buna göre, ölüm geliri, sigortalının ölüm tarihini izleyen aybaşından başlar (m.35/I, a). Ancak hak sahibi olma niteliği sigortalının ölüm tarihinden sonra kazanılması halinde örneğin evli kız çocuğu, sigortalının ölümünden sonra boşanmışsa, hak sahipliğinin kazanıldığı tarih, boşanma tarihini izleyen aybaşından başlar (m.35/I, b) (Seçkin, 2016: 93).

Ölüm geliri her ay peşin olarak ödenir. Ödeme dönemleri, ödeme tarihleri, ödeme şekli ve ödeme merkezleri Kurumca belirlenir (m.55/6). Ölüm geliri, her yılın Ocak ve Temmuz ödeme tarihlerinden geçerli olmak üzere, bir önceki altı aylık döneme göre Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan en son temel yıllık tüketici fiyatları genel indeksindeki değişim oranı kadar artırılarak belirlenir (m.55/2).

Hak sahiplerine bağlanan ölüm gelirinin kesilmesi 34. maddede belirtilen şartların ortadan kalktığı tarihi takip eden ödeme dönemi başından itibaren kesilir (m.35/1). Gelirin kesilmesine yol açan sebebin ortadan kalkması halinde, 34. maddede belirtilen şartlar saklı kalmak kaydıyla, müracaat tarihini takip eden aybaşından itibaren, yeniden ölüm geliri bağlanır (m.35/3). 34. maddedeki koşullardan birinin olmaması (18 yaşın doldurulması) nedeniyle ölüm geliri kesilen çocuklardan, sonradan Kurum Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü en az yüzde 60 oranında kaybederek malül olduğu anlaşılanlara, 34. maddede belirtilen şartları taşımaları halinde, malullük durumlarının tespitine esas teşkil eden rapor tarihini takip eden aybaşından itibaren, 94. madde hükmü saklı kalmak kaydıyla gelir bağlanır (m.35/4). Yeniden bağlanan aylık, aylığın kesildi-

ği tarihten tekrar bağlandığı tarihe kadar geçen süre için 55. madde- nin ikinci fıkrasına göre artırılmak suretiyle belirlenir (m.35/5).

2.7.1.5. Ölüm Gelirinin Diğer Aylık ve Gelirlerle Birleştirilmesi

Sigortalının iş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölümü halinde ölüm geliri bağlanan hak sahiplerinin aynı zamanda birden fazla gelir türüne hak kazanmaları da mümkündür. Bu konuyu düzenleyen Kanun'un 54. maddesinin 1- (b) bendine göre, 1) sürekli iş göremezlik geliriyle birlikte ölen eşinden dolayı da gelire hak kazanan eşe her iki geliri; 2) anne ve babadan ayrı ayrı gelire hak kazananlara, yüksek olan gelirin tamamı, az olanın yarısı; 3) birden fazla çocuğundan gelire hak kazanan anne ve babaya, en fazla ödemeye imkân veren ilk iki dosyadan yüksek olan gelirin tamamı, düşük olan gelirin yarısı; 4) hem eşinden, hem de anne ve/veya babasından ölüm gelirine hak kazananlara, tercihine göre eşinden ya da anne ve/veya babasından bağlanacak geliri; 5) evliliğin ölüm nedeniyle sona ermesi durumunda sonraki eşinden de gelire hak kazananlara tercih ettiği geliri, bağlanır (Tuncay ve Ekmekçi, 2015: 517-518; Tozan, 2011:117; Seçkin, 2016: 94).

Malullük, yaşlılık, ölüm sigortaları ve vazife malullüğü ile iş kazası

ve meslek hastalığı sigortasından hak kazanılan aylık ve gelirler birleşirse, sigortalıya veya hak sahibine bu aylık veya gelirlerden yüksek olanın tamamı, az olanın yarısı, eşitliği halinde ise iş kazası ve meslek hastalığından bağlanan gelirin tümü, malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığının yarısı bağlanır (m.54/1- (c)).

Önemle belirtelim ki, m. 54/son gereği sigortalının ya da hak sahiplerinin ikiden fazla gelir ya da aylıktan birlikte yararlanma hakkı bulunmayıp, böyle bir durumda bu gelir ve aylıklardan en fazla ödemeye olanak veren en fazla iki dosya üzerinden gelir veya aylık bağlanır.⁽³⁶⁾

2.7.2. Evlenme Ödeneği Verilmesi

5510 sayılı Kanununun m. 16/1-(d) ile m.20/son atıflarına binaen evlenme ödeneği Kanununun 37. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre, evlenmeleri nedeniyle, ölüm geliri kesilmesi gereken kız çocuklarına evlenmeleri ve talepte bulunmaları halinde almakta oldukları gelirlerinin iki yıllık tutarı⁽³⁷⁾ bir

³⁶ Seçkin, s.94. Ölen eşinden dolayı ölüm aylığı almakta olan hak sahibi davacının babasından da ölüm aylığına (yetim aylığı) hak kazanıp kazanmadığına ilişkin Yarg. HGK. 21.3.2012 tarih ve E. 21 -21, K. 223 sayılı kararı için bkz. Tuncay/Ekmekçi, s.519.

³⁷ Söz konusu maddenin ilk şeklinde dul veya yetim aylığı almakta iken evlenen eş ve çocuklara ödenmekte olan aylıkların kesileceği, ancak talep etmeleri halinde aylığın bir yıllık tutarının bir defaya özgü olmak üzere evlenme ödeneği olarak kendilerine verileceği

defaya mahsus olmak üzere evlenme ödeneği olarak peşin ödenir (m.37/1). Evlenme ödeneği alan kız çocuğunun gelirinin kesildiği tarihten itibaren iki yıl içerisinde yeniden hak sahibi olması halinde, iki yıllık sürenin sonuna kadar gelir bağlanmayacağı ve bu durumda olanların 60. maddenin birinci fıkrasının (f) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılacağı (m.37/1 c.2) açıkça belirtilmiştir. İki yıllık sürenin başlangıcı, evlenme ödeneği alan kız çocuğunun gelirinin kesildiği tarihtir (Güzel, Okur, Caniklioğlu, 2015: 471).

Evlenme ödeneği verilmesi halinde, diğer hak sahiplerinin aylık veya gelirleri evlenme ödeneği verilen sürenin bitimini takip eden ödeme döneminden itibaren 34. maddeye göre yeniden belirlenir (m.37/2).

Evlenme ödeneği, babaları ölen kız çocuklarına evlenme yardımı yapılabileceği gibi bu yardım, annelerinden dolayı kendilerine gelir bağlanmış olan kız çocuklarının evlenmesi durumunda da yapılacaktır (Güzel, Okur, Caniklioğlu, 2015: 471; Seçkin, 2016: 95). Ancak kız çocuğu malul ise, geliri kesil-

meyeceğinden kendisine evlenme ödeneği verilmez (Güzel, Okur, Caniklioğlu, 2015: 471; Seçkin, 2016: 95).

İş kazası ve meslek hastalığı sigortasından, geride kalan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilebilmesi için, ölümün iş kazası ve meslek hastalığına bağlı olarak ya da iş kazası veya meslek hastalığı sonucunda kendisine bağlanan sürekli iş göremezlik geliri almakta iken gerçekleşmesi, hak sahibi sıfatını taşıması ve Kuruma başvuruda bulunması koşulları dışında başka bir koşul aranmaz (Seçkin, 2016: 95).

2.7.3. Cenaze Ödeneği Verilmesi

Cenaze ödeneği; evlenme ödeneğinde olduğu gibi 5510 sayılı Kanunun m. 16/1-(e) ile m.20/son atıflarına binaen 37/3. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; iş kazası ve meslek hastalığı sonucu veya sürekli iş göremezlik geliri, malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken veya kendisi için en az 360 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi bildirilmiş olup da ölen sigortalının hak sahiplerine Kurum Yönetim Kurulunca belirlenip, Bakan tarafından onaylanan tarife üzerinden cenaze ödeneği ödenir. Konumuz açısından düzenlemeye baktığımızda dikkat çeken nokta; iş kazası ve meslek hastalığı sigortasının

öngörülmüştü. 5754 sayılı Kanun söz konusu madde metnindeki eş ve çocuklar ifadesini kız çocuklar olarak değiştirmiş, bir yıllık tutarı da iki yıllık yapmıştır. 5754 sayılı Kanun söz konusu madde metnindeki eş ve çocuklar ifadesini kız çocuklar olarak değiştirmiş, bir yıllık tutarı da iki yıllık yapmıştır. Bu değişiklik sonucu erkek çocukların ve eşlerin evlenme ödeneğinden yararlanma olanağı kaldırılmış, buna karşılık evlenme ödeneği miktarı artırılmıştır. Bkz. Tuncay/Ekmekçi, s.

dan geride kalan hak sahiplerine cenaze ödeneği verilebilmesi için, daha önce bahsettiğimiz üzere ölüm sigortasından bağlanan cenaze ödeneğinden farklı olarak belirli bir süre sigorta priminin bildirilmiş olma şartının aranmamış olmasıdır. Yani sigortalının ölümünün iş kazası ve meslek hastalığına bağlı olarak gerçekleşmesi, hak sahibi olma sıfatı için yeterlidir ve talep şartı yerine getirilmesi halinde cenaze ödeneğine hak kazanılır (Seçkin, 2016: 95-96).

Cenaze ödeneği, sırasıyla sigortalının eşine, yoksa çocuklarına, o da yoksa ana babasına, o da yoksa kardeşlerine verilir (m.37/3).

Cenaze ödeneğinin miktarı, 01.01.2018-31.12.2018 dönemi için 595 TL (Çolak, 2018: 191) olarak ödenecektir. Cenaze ödeneğinin üçüncü fıkrada sayılanlara ödenmemesi ve sigortalının cenazesinin gerçek veya tüzel kişiler tarafından kaldırılması durumunda, üçüncü fıkrada belirtilen tutarı geçmemek üzere belgelere dayanan masraflar, masrafı yapan gerçek veya tüzel kişilere ödenir (m.37/4).

4. maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı sayılanlardan, ölenlerin hak sahiplerine kendi kurumları tarafından ilgili mevzuat gereği ölüm yardımı hariç cenaze gideri, cenaze nakil gideri ödeneği veya bu mahiyette bir ödemenin yapılması halinde,

Kurum tarafından cenaze ödeneği ödenmez (m.37/5).

2.8. Sürekli İş Göremezlik Gelirinin Haczi

Sürekli iş göremezlik geliri- nin haczinin caiz olup olmadığı noktasında İcra İflâs Kanunu'nun haczi caiz olmayan mallar ve haklar başlıklı 82. maddesi ile kısmen haczi caiz olan şeyler başlıklı 83. maddesi incelendiğinde, sürekli iş göremezlik gelirinin haczinin caiz olup olmadığı noktasında kesin bir yargıya sahip olunamamaktadır.

Kanuni sistematiğimiz içerisinde sürekli iş göremezlik gelirinin haczi noktasındaki düzenlemelere 5510 sayılı Kanunun 93. maddesinde yer verilmiştir. Anılan madde gereği, "Bu kanun gereğince sigortalılar ve hak sahiplerinin gelir, aylık ve ödenekleri, sağlık hizmeti sunucularının genel sağlık sigortası hükümlerinin uygulanması sonucu Kurum nezdinde doğan alacakları devir ve temlik edilemez. Gelir, aylık ve ödenekler, 88. maddeye göre takip ve tahsili gereken alacaklar ile nafaka borçları dışında haczedilemez." Dolayısıyla madde kapsamındaki sürekli iş göremezlik gelirinin haczi mümkün değildir. Ancak ilgili maddeye 18/02/2009 tarihinde ve 5838 sayılı Kanunun 32. maddesi ile "Bu fıkraya göre haczi yasaklanan gelir, aylık ve ödeneklerin haczedilmesine ilişkin talepler, borçlunun

muvafakati bulunmaması halinde, icra müdürü tarafından reddedilir." şeklinde bir fıkra eklenmiştir (Yavaş, 2009: 99; Tuncay ve Ekmekçi, 2015: 488). Dolayısıyla hükmün kamu düzenine ait mutlak emredici niteliği ortadan kaldırılarak, borçlunun rızası ile birlikte sürekli iş göremezlik gelirinin haczedilmesinin yolu açılmıştır (Güzel, Okur, Caniklioğlu, 2015: 743; Seçkin, 2016: 96-97).

2.9. Sürekli İş Göremezlik Gelirinde Zamanaşımı ve Hakkın Düşmesi

5510 sayılı Kanununun m.97/1. fıkrasına göre, iş kazası-meslek hastalığı hallerinde bağlanması gereken (sürekli iş göremezlik) gelirlerin hak kazanıldığı tarihten itibaren beş yıl içinde istenmeyen kısmı zamanaşımına uğrar. Zamanaşımının tespitinde hakkın kazanıldığı tarih olan gelirin başlangıç tarihi esas alınır. Zira yönetmelik zamanaşımı hususunu açıkça belirtmiştir: "İş kazası, meslek hastalığı ve ölüm hâllerinde bağlanması gereken gelir ve aylıklara hak kazanıldığı tarihten itibaren, talep tarihi beş yılı aştığında, talep tarihinden geriye doğru beş yıllık kısmı hak sahiplerine ödenir. Geriye kalan kısım ise zamanaşımına uğrar" (SSİY, m.118/3). Bu konuda 5510 sayılı Kanun'un madde 97/1 ile getirmiş olduğu düzenleme, her bir gelir için beş yıllık zamanaşımı

süresi öngördüğünden 506 sayılı Kanuna göre hak sahipleri açısından lehe bir düzenlemedir (Seçkin, 2016: 96; Tuncay ve Ekmekçi, 2015: 154).

İş kazası ve meslek hastalıkları sigortasından kazanılan diğer haklar, hakkın doğduğu tarihten itibaren beş yıl içinde istenmezse düşer (m.97/3). Özellikle getirilen bu düzenleme ile iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından kazanılan geçici iş göremezlik ödeneği, evlenme ödeneği ve cenaze ödeneğinin beş yıl içinde istenmezse zamanaşımına değil, hak düşürücü süreye tabi olduğu belirtilmiştir. Hak düşürücü sürenin işlemeye başlayacağı süre, geçici iş göremezlik ödeneğinde iş kazasının gerçekleştiği tarih, evlenme ödeneğinde evlilik tarihi, cenaze ödeneğinde ise sigortalının ölüm tarihi olacaktır (Seçkin, 2016: 97). Dolayısıyla hak düşürücü süre itirazı olmasa dahi; bu haklar hak sahipleri tarafından talep edildiğinde hâkim tarafından re'sen dikkate alınacaktır.

SONUÇ

İş kazasına uğrayan veya meslek hastalığına yakalanan ve ailelerini de hesaba kattığımızda sayıları daha da artan bu büyük kitlenin haklarının kanun koyucu tarafından korunması, sosyal hukuk devleti olmanın bir gereğidir. Hatta konuyu işçiler açısından ele

aldığımızda zaten yeterince kıt kanaat geçinen bu kişiler açısından konunun ehemmiyeti daha açık ortaya çıkmaktadır. İşbu noktada sosyal güvenlik sistemleri devreye girmektedir. Unutulmamalıdır ki, sosyal güvenlik sistemlerinin amacı da sosyal riskle karşılaşan sigortalılara ekonomik güvence sağlamaktır.

İş kazası veya meslek hastalığına yakalanan sigortalıya sağlanan ekonomik güvencelerden bir tanesi de, sürekli iş göremezlik geliridir. Ancak her iş kazası veya meslek hastalığına yakalanan kişi sürekli iş göremezlik geliri elde edebilecek midir? Bu noktada iş göremezlik geliri bağlama koşullarına bakmak gerecektir. Söz konusu koşullara baktığımızda, iş göremezlik gelirine hak kazanabilmek için öncelikle kişinin sigortalı olması gerekmektedir. İkinci olarak ise, sigortalı iş kazası geçirmeli veya meslek hastalığına yakalanmalıdır. Kanaatimizce sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanmanın temel kıstası olarak ise, sigortalının meslekte kazanma gücünü en az yüzde 10 oranında kaybetmiş olmasıdır. Nihai olarak da bağımsız çalışan kişiler açısından getirilen ek şart olarak, bağımsız çalışan sigortalının prim borcunun bulunmaması gerekecektir. Söz konusu koşullardan birinin eksikliği ise sürekli iş göremezlik gelirine hak kazanmaya engel olacaktır. Yani

koşulların hepsi birlikte gerçekleşmelidir.

Sürekli iş göremezlik geliri, iş kazası veya meslek hastalığına uğrayan her sigortalı için eşit miktarda mı ödenecektir? Yani sürekli iş göremezlik gelirinin hesaplanması nasıl yapılacaktır. Bu noktada ise kişinin meslekte kazanma gücü kaybı oranı dikkate alınmaktadır. Şöyle ki meslekte kazanma gücünü tamamen kaybeden sigortalı açısından hesaplanacak gelir, 5510 sayılı Kanununun 17. maddesinin esaslarına göre hesaplanacak olan aylık kazancın yüzde 70'ine eşit olacaktır. Meslekte kazanma gücünü yüzde 10 ve yüzde 99,99 arasında kaybeden sigortalı açısından ise sürekli iş göremezlik geliri hesaplanırken, sürekli tam iş göremezlik gelirinin iş göremezlik derecesi oranındaki miktarı dikkate alınacaktır. Ancak her iki ihtimalde de sigortalı başkasının bakımına muhtaç ise, gelir bağlama oranı yüzde 100 olarak uygulanacaktır.

Sürekli iş göremezlik gelirine hak kazandıktan sonra yaşanan birtakım olgular sürekli iş göremezlik gelirinin miktarına etki eder mi? Yani sürekli iş göremezlik gelirine hak kazandıktan sonra gelir sigortalı lehine artırılabilir mi veya sigortalı aleyhine azaltılabilir mi? Şöyle ki, sürekli iş göremezlik geliri ömür boyu verilecek olmakla birlikte, miktarı noktasında ilk hak

edildiği tarihteki miktar üzerinden sürekli ödeme yapılır tarzı bir yaklaşım söz konusu değildir. Şöyle ki, sigortalı daha sonradan başkasının bakımına muhtaç olabilir veya tamamen meslekte kazanma gücünü kaybetmiş iken tedavi olarak meslekte kazanma gücü kaybı oranını daha aşağılara çekebilir. O halde ilk durumdaki kişinin sürekli iş göremezlik gelirinin artırılması gerekirken, ikinci durumdaki kişi açısından gelirin azaltılması gerekmektedir. Dolayısıyla sosyal adaletin tesisi noktasında, sürekli iş göremezlik gelirinin ömür boyu olmakla birlikte, sabit ve değişmez olmaması yerindedir. Bununla birlikte, sigortalının kontrol muayenesini yaptırmaması, doktor tavsiyelerine uymaması ve iş kazasına uğramada veya meslek hastalığına yakalanmada kast veya ağır kusurunun varlığı da sürekli iş göremezlik geliri miktarını ayrıca etkileyen diğer hususlardır.

Bağımsız çalışanların sürekli iş göremezlik gelirin hak kazanabilmesi için 5510 sayılı Kanunun 19. maddesinde belirtilen, kendi sigortalılığından dolayı, genel sağlık sigortası da dâhil, prim ve her türlü borçlarının ödenmiş olması hükümü haklı gerekçeye dayanmayan, eşitliğe aykırı bir düzenleme olarak hala durmaktadır.

Bilindiği üzere, 5510 sayılı Kanunda sigortalının sürekli iş göremezlik geliri almaktayken ölmesi

durumunda, geride kalan hak sahiplerine ölüm geliri başta olmak üzere bir takım sosyal (edim) yardım diyebileceğimiz ödeneklerin sağlanması, yeterli olmasa da hak sahiplerinin hayatlarını idame ettirmesi açısından önemli bir düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ölüm gelirinden hak sahiplerinin yararlanabilmesi açısından; ölüm aylığına hak kazanmakta olduğu gibi en az 1.800 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi veya 4(a)'lı ise en az 5 yıldan beri sigortalı olup, toplam 900 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirmiş olma şartlarının aranmaması son derece yerinde bir düzenlemedir. Ayrıca 2017 sonunda yapılan torba yasa değişikliğiyle mülga 506 sayılı Kanun uygulamasında hak sahiplerine gelir bağlanabilmesi için sürekli iş göremezlik geliri almaktayken ölen sigortalının meslekte kazanma gücündeki kayıp oranının en az yüzde 50 olması şartı, dolayısıyla 2008/Ekim öncesi ölüm geliri bağlanmayan hak sahiplerinin mağduriyeti de giderilmiş oldu.

Çocukların ölüm geliri alabilmeleri açısından diğer bir olumlu düzenleme ise, 2018 yılında 7103 sayılı Kanun ile getirilmiştir. Şöyle ki; anne veya babasından ölüm geliri alan, eğitimine devam eden ve 25 yaşını doldurmamış kız ve erkek çocuklarının sigortalı olarak

çalışmaya başlamaları durumunda, artık ölüm gelirleri kesilmeyecektir.

Sürekli iş göremezlik geliri almaktayken ölen sigortalının geride kalan kız çocuklarına verilen bir diğer yardım da evlenme ödeneğidir. Belirtilen bu ödenek sadece kız çocuklarına tanınmış ve bağlanma koşulları ise sigortalının ölümünün iş kazası ve meslek hastalığına bağlı olarak ya da sürekli

iş göremezlik geliri almaktayken gerçekleşmesi, hak sahibi sıfatını taşıması ve Kuruma başvuruda bulunması şeklinde gayet makul kurallara bağlanmıştır.

Son olarak sürekli iş göremezlik gelirinin haczi konusu tartışmalı olmakla birlikte kanaatimizce, SSGSSK md. 93'deki özel hüküm gereği, borçlunun rızası yoksa bu gelirin haczedilmesi mümkün değildir.

KAYNAKÇA

- Alper, Yusuf, Sosyal Sigortalar Hukuku, Güncellenmiş 5. Basım, Dora, Bursa 2013.
- Arıcı, Kadir, Türk Sosyal Güvenlik Hukuku, Gazi Yayınevi, Ankara 2015.
- Aslanköylü, Resul, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Şerhi, C. I, Bilge Yayınevi, İstanbul 2013.
- Aslanköylü, Resul, Sosyal Sigortalar Kanunu Yorumu ve İlgili Kanunlar, C. I, Yetkin Yayınları, Ankara 2004.
- Atakan, Murat Can, "İş Kazasından Doğan Maddi Tazminat", Legal İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi, Cilt:9, Sayı:35, Yıl:2012, s. 141-166.
- Bilgili, Özkan, Yeni Sosyal Güvenlik Uygulaması, Ankara SMMM Odası, Yayın No:60, Ankara 2008.
- Bulut, Mehmet, Sorular ve Cevaplarla Sosyal Güvenlik, Bilge Yayınevi, Ankara 2015.
- Caniklioğlu, Nurşen, "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Tasarısına Göre Kısa Vadeli Sigorta Hükümleri", Çalışma ve Toplum Dergisi, Sayı:8, Yıl:2006/1, s. 50-92. (Kısa Vadeli Sigorta Kolları)
- Caniklioğlu, Nurşen, "İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Kadın", 03-07 Ocak 2006 tarihli Hukuk Kurultayı, C.III, Ankara Barosu Yayınları, 2006, s. 368-420. (Sosyal Güvenlik Hukukunda Kadın)
- Çenberci, Mustafa, Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi, Olgaç Yayınları, Ankara 1977.
- Çolak, Mahmut, İş ve Sosyal Güvenlik Hukukunda Temel Bilgiler & Formüller, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- Elma, Ramazan, Örnekler ve Uygulamalarla Sosyal Güvenlik Hukuku, 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.
- Günay, Cevdet İlhan, İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku, 2. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2010.
- Güzel, Ali/ Okur, Ali Rıza / Caniklioğlu, Nurşen, Sosyal Güvenlik Hukuku, Yenilenmiş 15. Bası, Beta, İstanbul, 2014.
- ILO, Creating Safe and Healthy Workplaces for All, , 2014 http://www.g20.utoronto.ca/2014/ILO-safe_and_healthy_workplaces.pdf
- İyiyaydın, Barış, "Süreklî İş Göremezlik Geliri", Türk-İş Sayı: 394, 2011, s.85-87.
- Karakaş, İsa, Uygulamalı Sosyal Güvenlik El Kitabı, 3. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara 2011.
- Korkusuz, M. Refik/ Uğur, Suat, Sosyal Güvenlik Hukuku, 4. Baskı, Ekin Yayınları, Bursa 2015.
- Mutlay, Faruk Barış, Sosyal Sigorta Yardımlarına Hak Kazanma Koşulları ve Eşitlik İlkesi, Beta, İstanbul 2014.
- Olgaç, Cüneyt/ Tunçay, Süleyman/ Bulut, Mehmet, Kısa Vadeli Sigorta Uygulamaları, 1.Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2011.
- Ruhi, Ahmet Cemal / Ruhi, Canan, İş Kazası veya Meslek Hastalıklarından Kaynaklanan Tespit ve Tazminat Davaları, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, İstanbul, 2018.
- Seçkin, M. İhsan, Bağımsız Çalışan Avukatların Sosyal Güvenlik Hak ve Yükümlülükleri, 1. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.
- Seyyar, Ali, Sosyal Güvenlik Terimleri, Papatya Yayıncılık, İstanbul 2005.
- Sosyal Güvenlik Kurumu, Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Sigortalıların Hak ve Yükümlülükleri, Yayın No:57, Ankara 2013.

Şakar, Müjdat, Meslek Yüksekokulları İçin İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku, 9.Baskı, Beta, İstanbul, 2017.

Şendur, Kerim Ulaş, "5510 Sayılı Kanun'da Kısa Vadeli Sigorta Kolları, Yararlanma Şartları ve Hak Sahiplerine Sağlanan Haklar," İstanbul Barosu Dergisi, 2013/1, s. 156-203.

Şimşek, Nergis, SSK ve BAĞ-KUR'da Emeklilik, 2.Baskı, Yaklaşım Yayıncılık, Ankara 2012.

Tozan, Celal, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Yasası Uyarınca İş Kazaları ve Meslek Hastalığı Uygulamaları, 1. Basım, Türk Metal Sendikası Yayınları, Ankara, 2011.

Tuncay A. Can / Ekmekçi Ömer, Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri, Yenilenmiş 17. Bası, Beta, İstanbul 2015.

Tunçomağ, Kenan, Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar, Beta, 5. Bası, İstanbul, 1990.

Uşan, Fatih, Türk Sosyal Güvenlik Hukukunun Temel Esasları, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009.

Yavaş, Murat, "Maaş ve Ücret Haczi", TBB Dergisi, Sayı:84, 2009, s. 93-120.

Yazgan, Turan, İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik, 2. Baskı, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2011.

Yüksel, Şahin, İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları, Sosyal Sigorta Yayınları, İstanbul 1985.

Yüksel, Hasan, Sosyal Güvenlik Hukuku, Ekin Yayınevi, Bursa 2016.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.milliyet.com.tr/yazarlar/cem-kilic/calisan-genclerin-yetim-ayligi-2640652/>

<http://www.sgmd.org.tr/vedat-ilki-makaleleri/3046-2017-12-08-21-56-07>

www.kazanci.com